



SKAIDROJUMS PAR AUTORTIESĪBU UN BLAKUSTIESĪBU OBJEKTU IZMANTOŠANU MĀCĪBU PROCESĀ

1. [Kas ir darbi autortiesību izpratnē un kādas autoriem uz tiem ir tiesības?](#)
2. [Kas ir blakustiesību objekti un kādas ir blakustiesību subjektu tiesības uz tiem?](#)
3. [Kas jādara, lai saņemtu darbu un blakustiesību objektu izmantošanas atļauju?](#)
4. [Kādos gadījumos atļauts tiesību objektus izmantot, nesaņemot atļauju?](#)
5. [Kā informēt citus par sava autordarba aizsargājamību?](#)
6. [Kādā apjomā izglītības iestādē ir pieļaujama aizsargājama darba \(t.sk. elektroniskajā vidē publiskota darba\) vai tā fragmenta kopēšana, skenēšana un digitalizēšana mācību procesa nodrošināšanai, un kas jādara izglītības iestādei, ja pieļaujamo apjomu pārsniedz?](#)
7. [Kas jāievēro mācību līdzekļa autoram, ievieojot savā mācību līdzeklī citu autoru aizsargājamus darbus vai to fragmentus?](#)
8. [Kas jāievēro pedagogam, kas izstrādā mācību procesa īstenošanai mācību un pārbaudes darbu materiālus, ievieojot tajos citu autoru aizsargājamus darbus vai to fragmentus, un publiko tos elektroniskajā vidē vai nodod citiem pedagogiem?](#)
9. [Kas jāievēro pedagogam, kas izstrādā savus mācību materiālus \(piemēram, pārbaudes darbu uzdevumus\), kuros iekļauti citu autoru aizsargājami darbi vai to fragmenti, un izmanto šos materiālus tikai pašā īstenotā pedagoģiskajā procesā skolēnu mācību vajadzībām? Cik lielā mērā ir pieļaujama citu autoru aizsargājamo darbu citēšana pedagoģu izstrādātajos mācību materiālos bez autora piekrišanas?](#)
10. [Kas ir plaģiāts un kā no tā izvairīties?](#)

Šis skaidrojums ir Zvērinātu advokātu biroja „Eversheds Bitāns” viedoklis, un nekas šajā skaidrojumā nevar tikt uzskatīts kā minētā biroja apsolījums vai garantija attiecībā uz tiesiskām sekām sakarā ar šajā skaidrojumā aplūkotajiem tiesiskiem vai faktiskiem apstākļiem vai attiecībā uz kādu tiesisko procesu iznākumu.

Skaidrojums veidots, balstoties uz Bernes konvencijas par literatūras un mākslas darbu aizsardzību, Latvijas Republikas Satversmes un Autortiesību likuma, kā arī no Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/29/EK „Par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā” (turpmāk – „**Direktīva**”) normām un juridiskajā literatūrā un tiesu praksē sniegtiem šo tiesību aktu komentāriem un interpretācijās.

1.jautājums. Kas ir darbi autortiesību izpratnē un kādas autoriem uz tiem ir tiesības?

1.1.jautājums. Kas ir „darbs” autortiesību izpratnē?

Objekts, uz kuru attiecas autora tiesības, tiek dēvēts par darbu. Attiecīgi autortiesību izpratnē „darbs”¹ ir personas radošās darbības rezultāts. Šāds personas radošās darbības rezultāts tiek aizsargāts neatkarīgi no tā, kādā veidā vai formā tas tiek izpausts (mutiski, ar kustībām, uz papīra u.tml.), kā arī neatkarīgi no tā, vai tam piemīt kāda vērtība un neņemot vērā uzdevumu, ko tas pilda².

¹ **Autortiesību likuma 1.panta 2.apakšpunkts. Darbs** — autora radošās darbības rezultāts literatūras, zinātnes vai mākslas jomā neatkarīgi no tā izpausmes veida, formas un vērtības.

² **Autortiesību likuma 2.panta otrā daļa.** Autortiesības attiecināmas uz literāriem, zinātnes, mākslas un citiem šā likuma 4.pantā minētajiem darbiem, arī nepabeigtiem darbiem, neatkarīgi no darba uzdevuma un vērtības, izpausmes formas vai veida.



Tādējādi darbs autortiesību izpratnē ir gan skolēna zīmējums uz pierakstu burtnīcas malas, gan pazīstama komponista sacerēta melodija, gan plakāts, kas informē par izpārdošanu lielveikalā.

Jāuzsver, ka darbs ir pats radošās darbības rezultāts jeb izpausme un kā tāds ir nemateriāls, proti, romāna gadījumā ir aizsargāts tieši to veidojošo vārdu virknējums jeb salikums, nevis grāmata vai manuskripts kā fizisks objekts, kurā šis vārdu virknējums ir fiksēts. Romāna manuskripts vai grāmata, kurā tas publicēts, ir darba reprodukcija jeb kopija.

Biežāk sastopamie autora darbu³ piemēri ir šādi:

- literārie darbi (dzejoļi, runas, scenāriji, romāni, apraksti, arī datorprogrammas u.c.);
- muzikālie darbi ar tekstu vai bez tā;
- zīmējumi, glezniecības, tēlniecības un grafikas darbi;
- lietišķās mākslas un dizaina darbi;
- fotogrāfijas;
- dramatiskie, muzikāli dramatiskie darbi un audiovizuālie darbi;
- horeogrāfiskie darbi un pantomīmas;
- celtnu, būvju, arhitektūras darbu skices un projekti, dārzu un parku projekti, kā arī pilnīgi vai daļēji uzceltas būves un realizētie pilsētbūvniecības vai ainavu objekti;
- ģeogrāfiskās kartes, plāni, skices u.c.

Turklāt darbi autortiesību izpratnē ir arī tādi radošās darbības rezultāti, kuros lielākā vai mazākā mērā izmantoti citu autoru darbi. Tos dēvē par atvasinātiem darbiem⁴ un kā šādu darbu piemēri minami:

- tulkojumi;
- apdares;
- anotācijas;
- referāti;
- kopsavilkumi un apskati;
- muzikāli aranžējumi, ekranizācijas un dramatisējumi;
- darbu krājumi (enciklopēdijas, antoloģijas, atlanti un tamlīdzīgi darbu krājumi);
- datu bāzes un citi salikti darbi, kas materiālu atlases vai izkārtojuma ziņā ir jaunrades rezultāts.

³ **Autortiesību likuma 4.pants.** Autortiesību objekts neatkarīgi no izpausmes formas un veida ir šādi autoru darbi:

- 1) literārie darbi (grāmatas, brošūras, runas, datorprogrammas, lekcijas, aicinājumi, ziņojumi, sprediķi un citi līdzīga veida darbi);
- 2) dramatiskie un muzikāli dramatiskie darbi, scenāriji, audiovizuālu darbu literārie projekti;
- 3) horeogrāfiskie darbi un pantomīmas;
- 4) muzikālie darbi ar tekstu vai bez tā;
- 5) audiovizuālie darbi;
- 6) zīmējumi, glezniecības, tēlniecības un grafikas darbi un citi mākslas darbi;
- 7) lietišķās mākslas darbi, dekorācijas un scenogrāfijas darbi;
- 8) dizaina darbi;
- 9) fotogrāfiskie darbi un darbi, kas izpildīti fotogrāfijai līdzīgā veidā;
- 10) celtnu, būvju, arhitektūras darbu skices, meti, projekti un celtnu un būvju risinājumi, citi arhitektūras darinājumi, pilsētbūvniecības darbi un dārzu un parku projekti un risinājumi, kā arī pilnīgi vai daļēji uzceltas būves un realizētie pilsētbūvniecības vai ainavu objekti;
- 11) ģeogrāfiskās kartes, plāni, skices, plastiskie darbi, kas attiecas uz ģeogrāfiju, topogrāfiju un citām zinātnēm;
- 12) citi autoru darbi.

⁴ **Autortiesību likuma 5.panta pirmā daļa.** Neaizskarot oriģināldarbu autoru tiesības, tiek aizsargāti arī šādi atvasinātie darbi:

- 1) tulkojumi un apdares, pārstrādāti darbi, anotācijas, referāti, kopsavilkumi, apskati, muzikāli aranžējumi, ekranizācijas un dramatisējumi un tamlīdzīgi darbi;
- 2) darbu krājumi (enciklopēdijas, antoloģijas, atlanti un tamlīdzīgi darbu krājumi), kā arī datu bāzes un citi salikti darbi, kas materiālu atlases vai izkārtojuma ziņā ir jaunrades rezultāts.



1.2.jautājums. Kādas tiesības ir autoram attiecībā uz tā darbu?

Autora tiesībām ir personisku un mantisku tiesību raksturs. Personiskās tiesības aizsargā autora intelektuālo saikni ar savu darbu, savukārt mantiskās tiesības paredz autoram tiesības atļaut vai aizliegt citām personām izmantot savu darbu un tiesības gūt labumu no tā, ka darbs tiek izmantots.

Lai iegūtu autora tiesības, nav nepieciešams veikt kādas speciālas darbības⁵, piemēram, reģistrēt darbu vai noformēt to kādā noteiktā veidā vai formā u.tml. Autortiesības pieder darba radītājam – autoram – tiklīdz darbs ir radīts⁶, neatkarīgi no tā, vai darbs ir pabeigts. Proti, gan zīmējuma skices, gan iesāktas skulptūras vai ceļojuma apraksta autoram ir visas likumā noteiktās tiesības uz to, ko tas jau ir radījis, tajā skaitā, tiesība pabeigt šo darbu atbilstoši savai iecerei.

Tā kā autortiesības aizsargā radošās darbības rezultātu, tad autors⁷ var būt tikai fiziska persona.

Autoram attiecībā uz savu darbu ir neatsavināmas (kas nozīmē, ka šīs tiesības autora dzīves laikā nevar pāriet vai tikt nodotas neviena citai personai) **personiskās tiesības**⁸ uz:

- **autorību**, proti, tās ir tiesības tikt atzītam par konkrētā darba autoru;
- **vārdu**, proti, tās ir tiesības pieprasīt, lai viņa vārds būtu pienācīgi norādīts visās kopijās un jebkurā ar viņa darbu saistītā publiskā pasākumā, vai arī tieši pretēji pieprasīt pseidonīma lietošanu vai anonimitāti;
- **darba neaizskaramību**, proti, tās ir tiesības atļaut vai aizliegt izdarīt jebkādas pārveidojumus, grozījumus un papildinājumus gan pašā darbā, gan tā nosaukumā, u.c. tiesības.

Autora mantiskās tiesības⁹ paredz, ka, izņemot likumā noteiktus speciālus gadījumus, **tikai autors var atļaut vai aizliegt savu darbu izmantot, kā arī prasīt vai neprasīt atlīdzību par sava darba izmantošanu.**

⁵ **Autortiesību likuma 2.panta trešā daļa.** Autortiesību piederības apliecināšanai nav nepieciešama reģistrācija, darba speciāla noformēšana vai kādu citu formalitāšu ievērošana

⁶ **Autortiesību likuma 2.panta pirmā daļa.** Autortiesības pieder autoram, tiklīdz darbs ir radīts, neatkarīgi no tā, vai darbs ir pabeigts.

⁷ **Autortiesību likuma 1.panta 1.apakšpunkts. Autors** — fiziskā persona, kuras radošās darbības rezultātā radīts konkrētais darbs.

⁸ **Autortiesību likuma 14.panta pirmā daļa.** Darba autoram ir neatsavināmas autora personiskās tiesības uz:

- 1) autorību — tiesības tikt atzītam par autoru;
- 2) izlemšanu, vai darbs tiks izziņots un kad tas tiks izziņots;
- 3) darba atsaukšanu — tiesības pieprasīt, lai darba izmantošana tiek pārtraukta, ar noteikumu, ka autors sedz zaudējumus, kas pārtraukšanas dēļ radušies izmantotājam;
- 4) vārdu — tiesības pieprasīt, lai viņa vārds būtu pienācīgi norādīts visās kopijās un jebkurā ar viņa darbu saistītā publiskā pasākumā, vai pieprasīt pseidonīma lietošanu vai anonimitāti;
- 5) darba neaizskaramību — tiesības atļaut vai aizliegt izdarīt jebkādas pārveidojumus, grozījumus un papildinājumus gan pašā darbā, gan tā nosaukumā;
- 6) pretdarbību (arī uz vienas pusē atkāpšanos no līguma, neatlīdzinot zaudējumus) jebkurai sava darba izkropļošanai, sagrozīšanai vai citādi pārveidošanai, kā arī tādai autora tiesību aizskaršanai, kas var kaitēt autora godam vai cieņai.

⁹ **Autortiesību likuma 14.panta pirmā daļa.** Autoram, izņemot datorprogrammas vai datu bāzes autoru, attiecībā uz sava darba izmantošanu ir šādas izņēmuma tiesības:

- 1) publiskot darbu;
- 2) publicēt darbu;
- 3) publiski izpildīt darbu;
- 4) izplatīt darbu;
- 5) raidīt darbu;
- 6) retranslēt darbu;
- 7) padarīt darbu pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tam var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā;
- 8) iznomāt, izīrēt vai publiski patapināt darba oriģinālu vai kopijas, izņemot trīsdimensiju arhitektūras darbus un lietišķās mākslas darbus;



Autora mantiskās tiesības var nosacīti iedalīt vairākās grupās:

- 1) tiesības izlemt par darba atveidošanu jeb reproducēšanas tiesības¹⁰;
- 2) tiesības izlemt par darba vai tā kopiju izplatīšanu¹¹;
- 3) tiesības izlemt par darba publiskošanu¹²;
- 4) tiesības pārveidot darbu.

Reproducēšana

Ar reproducēšanu parasti saprot darba ietveršanu jebkādā materiālā formā, kā rezultātā darbs tiek atkārtots vai tiek izgatavota darba kopija.¹³ Tā kā autortiesību objekti – darbi – ir nemateriāli intelektuāli veidojumi, to materializācija taustāmā formā ir uzskatāma par darba (pirmo) reprodukciju (dublikātu). Literāra darba manuskripts, gleznas oriģināls, nošu pieraksts ir nemateriālā darba reprodukcija.¹⁴

Reproducēšana ir agrākais darbu izmantošanas veids. Tāpēc tiek uzskatīts, ka „reproducēšanas tiesības ir autortiesību būtība”¹⁵. Un patiesi autortiesības radās pēc iespiedmašīnas izgudrošanas, kas deva iespēju masveidā pavairot dažādus uz papīra fiksētus darbus¹⁶.

Jāpiebilst, ka reproducēšanas jēdziens ir tehnoloģiski neitrāls un ļoti plašs - attiecīgi tas **aptver ikvienu veidu, kādā reproducēšana var tikt īstenota**. Proti, tas aptver reproducēšanu citādā dimensijā (trīsdimensiju darba (piemēram, skulptūras) fotogrāfijas izgatavošanu vai arhitektūras skices īstenošanu trīsdimensiju celtnē) un citādā izmērā, kā arī reproducēšanu gan analogā, gan digitālā formā (piemēram, uz datora cietā diska, zibatmiņā vai uz jebkāda cita digitāla medija), tā kā **visu šo darbību rezultātā joprojām tiek reproducēts darbs kaut arī citā formā un izmērā**. Tādējādi darba digitalizēšana (jeb digitālas kopijas izgatavošana) ir darba reproducēšana.¹⁷

Jāņem vērā, ka autortiesības attiecas ne tikai uz darbu kā veselumu, bet arī uz tā daļām¹⁸. Attiecīgi arī darba daļas reproducēšanai var būt nepieciešams saņemt tiesību subjekta atļauju, ja vien izmantojamā **darba daļa pati par sevi ir autora intelektuālās jaunrades izpausme**¹⁹. Tas nozīmē, ka tāda darba daļa, piemēram, dziesmas piedziedājums, kurš sastāv tikai no „la, la, la” vai citas plaši izplatītas frāzes vai tās atkārtojuma, var tikt reproducēts, neprasot dziesmas vārdu autora piekrišanu, tā kā šī darba daļa pati par sevi nav oriģināla tādā ziņā, ka tā neatspoguļo autora intelektuālās

9) tieši vai netieši, īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt darbu;

10) tulkot darbu;

11) aranžēt, dramatisēt, ekranizēt vai citādi pārveidot darbu.

¹⁰ **Autortiesību likuma 1.panta 17.apakšpunkts. Reproducēšana** — autortiesību vai blakustiesību objekta vienas kopijas vai vairāku kopiju izgatavošana ar jebkuriem līdzekļiem jebkādā formā un mērogā, pilnībā vai daļēji, arī autortiesību vai blakustiesību objekta vai tā daļas īslaicīga vai pastāvīga uzglabāšana elektroniskā veidā, kā arī trīsdimensiju kopijas izgatavošana no divdimensiju objekta vai divdimensiju kopijas izgatavošana no trīsdimensiju objekta.

¹¹ **Autortiesību likuma 1.panta 11.apakšpunkts. Izplatīšana** — darbība, ar kuru autortiesību vai blakustiesību objekta oriģināls vai kopija tiek pārdota vai citādi atsavināta.

¹² **Autortiesību likuma 1.panta 11.apakšpunkts. Publiskošana** — jebkura darbība, ar kuru tieši vai ar attiecīgas tehniskas ierīces palīdzību darbs, izpildījums, fonogramma vai raidījums tiek padarīts pieejams sabiedrībai.

¹³ Von Lewinski S. International Copyright Law and Policy. - New York, Oxford University Press Inc., 2008, 140.lpp.

¹⁴ Walter M.M., Von Levinsky S. European Copyright Law. A Commentary. - New York: Oxford Press, 2010, 964.lpp.

¹⁵ Walter M.M., Von Levinsky S. European Copyright Law. A Commentary. - New York: Oxford Press, 2010, 963.lpp.

¹⁶ Schechter R.E., Thomas J.R. Principles of Copyright Law. - St.Paul: Thomson Reuters, 2010., 4.lpp.

¹⁷ Walter M.M., Von Levinsky S. European Copyright Law. A Commentary. - New York: Oxford Press, 2010, - 969.lpp.

¹⁸ Ibid, - 969.lpp.

¹⁹ 2009.gada 17.jūlija EST spriedums lietā C-5/08 Infopaq/Danske Dagblades/elfWörter 47.punkts.



jaunrades izpausmi. Mūsdienās, kad fotogrāfijas uzņemšanai nepieciešams vien nospiest podziņu, tiek uzskatīts, ka ne katra fotogrāfija ir pietiekami oriģināla, lai atspoguļotu autora intelektuālās jaunrades izpausmi.

Jāpiebilst, ka lielākā daļa darba izmantošanas veidu ir saistīti ar reproducēšanu, piemēram, izplatīšana, pārraidīšana vai publiskošana. Tādējādi, piemēram, lai iegūtu tiesības izplatīt darba burtnīcas kopiju, ir jāsaņem arī atļauja šādu kopiju izgatavot. Tikai daži izmantošanas veidi nav saistīti ar reproducēšanu, piemēram, oriģinālglezas izstādīšana muzejā vai dziesmas izpildījums.

Izplatīšana

Vairumā valstu pārdošana, kā arī jebkurš cits veids, kādā tiek atsavinātas darba kopijas (tajā skaitā arī noma un īre²⁰), ir uzskatāms par **izplatīšanu**²¹. Viens no izplatīšanas veidiem ir **publiskais patapinājums**²², ar ko saprot darbu kopiju pieejamību bibliotēkās, kur tās var aplūkot un citādi izmantot neierobežots personu skaits.

Publiskošana

Publiskošanas tiesības²³ ir jebkura darbība, ar kuru tieši vai ar attiecīgas tehniskas ierīces palīdzību darbs tiek padarīts pieejams sabiedrībai.

Viens no publiskošanas veidiem ir **publicēšana**²⁴, piemēram, grāmatas publicēšana vai gleznas reprodukciju albuma publicēšana.

Atsevišķs publiskošanas veids ir **publiskais izpildījums**²⁵, proti darba publiska atveidošana, kad publika atrodas tajā vietā, kurā notiek attiecīgā darba komunikācija, piemēram, dziesmas nodziedāšana, dzejoļa nolasīšana vai teātra izrāde.

Cits publiskošanas veids ir darba **padarīšana pieejamam sabiedrībai**, kura nav klāt vietā, kur notikusi sākotnējā darba komunikācija, un aptver visus sakaru veidus, ar kuriem var sasniegt publiku, kas neatrodas tajā pašā vietā un laikā²⁶, tajā skaitā darba

²⁰ Ibid, 993.lpp.

²¹ Walter M.M., Von Levinsky S. European Copyright Law. A Commentary. – New York: Oxford Press, 2010, 996.lpp.

²² **Autortiesību likuma 1.panta 14.apakšpunkts. Publiskais patapinājums** — darba oriģināla, izpildījuma fiksācijas, fonogrammas vai filmas vai to kopiju izmantotāja darbība, ar kuras palīdzību autortiesību vai blakustiesību objekts ar sabiedrībai pieejamu iestāžu starpniecību uz ierobežotu laiku tiek padarīts pieejams neierobežotam personu lokam bez mērķa gūt tiešu vai netiešu ekonomisku vai komerciālu labumu.

²³ **2001.gada 22.maija Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/29/EK „Par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā”** (turpmāk – „**Direktīva**”) **23.apsvēruma**. Šai direktīvai būtu jāturpina saskaņot autora tiesības uz izziņošanu. Šīs tiesības būtu jāsaprot plašā nozīmē — kā tādas, kas attiecas uz visa veida izziņošanu sabiedrībai, kura nav klāt vietā, kur notikusi sākotnējā izziņošana. Šīm tiesībām būtu jāattiecas uz darba visa veida raidīšanu vai atkārtotu raidīšanu sabiedrībai, izmantojot vai neizmantojot vadus, tajā skaitā raidīšanu ēterā. Šīm tiesībām nebūtu jāattiecas uz citām darbībām.

²⁴ **Autortiesību likuma 1.panta 13.apakšpunkts. Publicēšana** — darbība, ar kuras palīdzību autortiesību un blakustiesību objektu kopijas ar autortiesību un blakustiesību subjektu piekrišanu kļūst pieejamas sabiedrībai, ievērojot nosacījumus, ka eksemplāru skaits apmierina sabiedrības saprātīgu pieprasījumu atbilstoši šā autortiesību vai blakustiesību objekta raksturam; par autortiesību objektu publicēšanu netiek uzskatīta dramatiska, muzikāli dramatiska darba vai muzikāla darba izpildīšana, audiovizuāla darba demonstrēšana, literāra darba publiska lasīšana, literāra vai mākslas darba raidīšana, mākslas darba demonstrēšana vai arhitektūras darba celtniecība.

²⁵ **Autortiesību likuma 1.panta 13.apakšpunkts. Publiskais izpildījums** — darba vai cita ar šo likumu aizsargāta objekta priekšnesums, atskaņojums vai kā citādi tieši vai ar jebkuras tehniskas ierīces palīdzību vai procesa starpniecību veikts izmantojums, kas paredzēts vairākiem ar izmantojuma veicēju vai savstarpēji personīgi nesaistītiem sabiedrības locekļiem.

²⁶ Walter M.M., Von Levinsky S. European Copyright Law. A Commentary. – New York: Oxford Press, 2010, 986.lpp.



visa veida raidīšanu (izmantojot vai neizmantojot vadus), piemēram, televīzijā vai radio, un padarīšanu pieejamu internetā²⁷.

Darba pārveidošana

Autora mantiskās tiesības aptver arī tiesības atļaut vai aizliegt tulkot darbu, aranžēt to, dramatisēt vai ekranizēt to, kā arī jebkādi citādi pārveidot darbu.

Tādējādi atkarībā no tā, kādā veidā un cik daudz atvasinātā darbā ir izmantoti citu autoru darbi, kā arī atkarībā no tā, vai šiem citiem autoriem tiesības uz savu darbu izmantošanu vēl pastāv vai ir jau beigušās, atvasinātu darbu radīšanai ir jāsaņem attiecīgo autoru piekrišana. Piemēram, lai tulkotu cita autora darbu, noteikti jāsaņem šī darba autora piekrišana, savukārt sagatavot referātu, kurā iekļauti citu autoru darbu fragmenti, ir atļauts, neprasot autoru atļauju un nemaksājot atlīdzību, pamatojoties uz izņēmumu no autora tiesībām, proti, darba izmantošanu informatīviem mērķiem, kas atļauj reproducēt publiskotu un publicētu darbu citātus un fragmentus zinātniskos, pētniecības, polemiskos vai kritiskos nolūkos, tomēr vienmēr obligāti norādot attiecīgā darba nosaukumu un autoru.

Autortiesības neaizsargā

Vienlaikus jāņem vērā, ka autortiesības neaizsargā²⁸:

- normatīvos un administratīvos aktus, citus valsts un pašvaldību iestāžu izdotus dokumentus un tiesas nolēmumus, šo tekstu oficiālos tulkojumus un oficiālās konsolidētās versijas;
- valsts apstiprinātos, kā arī starptautiski atzītos oficiālos simbolus un zīmes (karogus, ģerboņus, himnas, apbalvojumus u.tml.);
- kartes, kuru sagatavošanu un lietošanu nosaka normatīvie akti;
- presē, radio vai televīzijas raidījumos vai citos saziņas līdzekļos sniegto informāciju par dienas jaunumiem, dažādiem faktiem un notikumiem;
- idejas, metodes, procesus un matemātiskās koncepcijas.

Iepriekš minētais nozīmē, ka attiecībā uz šiem objektiem nevar pastāvēt citu personu autortiesības, tādējādi tos var brīvi izmantot ikviens. Tomēr jāievēro, ka, lai arī autortiesības neaizsargā, piemēram, matemātiskas koncepcijas vai presē sniegto informāciju par dienas jaunumiem, tomēr **autortiesības var aizsargāt izklāsta formu, kādā sniegta šī informācija par dienas jaunumiem vai skaidrota matemātiskā koncepcija**, tādēļ, izmantojot citātu no laikraksta publikācijas vai matemātikas grāmatā sniegtu definīciju, jāsniedz atsauce uz avotu.

Viens no vissarežģītākajiem problēmjaucieniem autortiesībās ir tas, ka autora tiesības neattiecas uz idejām, bet tikai uz šo ideju izpaušmi. Tātad, lai arī autoram nav izņēmuma tiesību uz pašu ideju, piemēram, par noteikta satura televīzijas šova radīšanu vai romāna

²⁷ **Direktīvas 25.psvērums.** Juridiskā nenoteiktība attiecībā uz tās aizsardzības raksturu un pakāpi, kas attiecas uz autortiesību darbu un tiesību objektu, ko aizsargā blakustiesības, raidīšanu tīklā pēc pieprasījuma, būtu novēršama, paredzot saskaņotu aizsardzību Kopienas līmenī. Būtu skaidri jānosaka, ka visiem tiesību subjektiem, ko atzīst šī direktīva, jābūt ekskluzīvām tiesībām publiskot autortiesību darbus vai citus tiesību objektus, izmantojot interaktīvu raidīšanu pēc pieprasījuma. Minēto interaktīvo raidīšanu pēc pieprasījuma raksturo fakts, ka sabiedrības locekļi tai var piekļūt no pašu izvēlētas vietas pašu izvēlēta laikā.

²⁸ **Autortiesību likuma 6.pants.** Autortiesības neaizsargā:

- 1) normatīvos un administratīvos aktus, citus valsts un pašvaldību iestāžu izdotus dokumentus un tiesas nolēmumus (likumus, tiesu spriedumus, lēmumus un citus oficiālus dokumentus), kā arī šo tekstu oficiālos tulkojumus un oficiālās konsolidētās versijas;
- 2) valsts apstiprinātos, kā arī starptautiski atzītos oficiālos simbolus un zīmes (karogus, ģerboņus, himnas, apbalvojumus), kuru lietošanu nosaka atsevišķi normatīvie akti;
- 3) kartes, kuru sagatavošanu un lietošanu nosaka normatīvie akti;
- 4) presē, radio vai televīzijas raidījumos vai citos saziņas līdzekļos sniegto informāciju par dienas jaunumiem, dažādiem faktiem un notikumiem;
- 5) idejas, metodes, procesus un matemātiskās koncepcijas.



sižetu, tomēr šāda televīzijas šova scenārijs vai attiecīgi romāna manuskripts noteikti būs ar autortiesībām aizsargāts objekts, tā kā **autortiesības aizsargā idejas izpausmes formu**. Tas nozīmē, ka autora tiesības neierobežo citu personu jaunrades brīvību tādā ziņā, ka citas personas drīkst smelties iedvesmu un aizgūt idejas no agrākiem darbiem, tomēr, veidojot savus darbus, jāraugās, lai tie nebūtu no citiem autoriem aizgūto ideju izpausmes reprodukcija.

Praksē vissarežģītākais ir nošķirt ideju (kuru autortiesības neaizsargā) no tās izpausmes formas (kura ir autortiesību aizsardzības objekts). Vēl 1930.gadā Amerikas Savienoto Valstu tiesnesis *Billings Learned Hand* norādīja, ka, „*lai arī autors var aizliegt izmantot tā idejas 'izpausmi', viņš tomēr nevar aizliegt izmantot viņa 'idejas', attiecībā uz kurām aizsardzība nekad nav tikusi attiecināta*”, tomēr vienlaikus tiesnesis arī norādīja, ka nav precīzas robežas starp šiem abiem jēdzieniem, sakot, ka „*neviens nekad nav spējis noteikt šo robežu un nekad nespēs*”.

2.jautājums. Kas ir blakustiesību objekti un kādas ir blakustiesību subjektu tiesības uz tiem?

2.1.jautājums. Kas ir blakustiesību objekti?

Blakustiesību objekti²⁹ ir:

- **izpildījums un tā fiksācija** (skaņas vai attēla ieraksts, kuru var atskaņot³⁰)
- **fonogramma** (izpildījuma skaņu vai citu skaņu ieraksts³¹)
- **filma** (autortiesību izpratnē ir gan reklāmas rullītis, gan videoklips dziesmai, gan arī filma sadzīvīskā izpratnē³²)
- **raidījums** (ir televīzijas vai radio raidījums, televīzijas šovs).

2.2. jautājums. Kādas ir blakustiesību subjektu tiesības attiecībā uz blakustiesību objektiem?

Blakustiesības ir izpildītāju, fonogrammu producentu, filmu producentu un raidorganizāciju (blakustiesību subjekti) tiesības³³ attiecībā uz to radītiem blakustiesību objektiem. Blakustiesības attīstījās daudz vēlāk nekā autortiesības, galvenokārt, lai aizsargātu ieguldījumus, kas nepieciešami blakustiesību objektu izgatavošanai – piemēram, filmas uzfilmēšanai. Blakustiesību regulējums nodrošina blakustiesību objektu radītājiem iespēju gūt labumu no blakustiesību objektu izmantošanas, tādējādi atgūstot to izveidē ieguldītos līdzekļus, vienlaikus veicinot ieinteresētību jaunu objektu radīšanā.

Izpildītājs³⁴ ir aktieris, dziedātājs, mūziķis, dejotājs vai cita persona, kura atveido lomu, lasa, dzied vai citādā veidā izpilda literāru vai mākslas darbu vai folkloras sacerējumu, sniedz estrādes, cirka vai leļļu priekšnesumu. Jāpiebilst, ka likums piešķir aizsardzību ne tikai slaveniem aktieriem vai populāriem dziedātājiem vai grupām - ikvienai personai ir likumā noteiktās tiesības uz sava izpildījuma aizsardzību.

²⁹ **Autortiesību likuma 47.panta otrā daļa.** Blakustiesību objekts ir izpildījums un tā fiksācija, fonogramma, filma un raidījums.

³⁰ **Autortiesību likuma 1.panta 4.apakšpunkts. Fiksācija** - skaņas vai attēla iemiejums materializētā formā, kas dod iespēju to publiskot, uztvert vai reproducēt ar attiecīgas ierīces palīdzību.

³¹ **Autortiesību likuma 1.panta 7.apakšpunkts. Fonogramma** — izpildījuma skaņu, citu skaņu vai skaņu atveidojuma fiksācija.

³² **Autortiesību likuma 1.panta 5.apakšpunkts. Filma** — audiovizuāls vai kinematogrāfisks darbs vai kustīgi attēli ar skaņu pavadījumu vai bez tā.

³³ **Autortiesību likuma 47.panta pirmā daļa.** Blakustiesības ir izpildītāju, fonogrammu producentu, filmu producentu un raidorganizāciju tiesības.

³⁴ **Autortiesību likuma 1.panta 17.apakšpunkts. Izpildītājs** - aktieris, dziedātājs, mūziķis, dejotājs vai cita persona, kura atveido lomu, lasa, dzied, atskaņo vai kādā citādā veidā izpilda literāru vai mākslas darbu vai folkloras sacerējumu, sniedz estrādes, cirka vai leļļu priekšnesumu.



Izpildītājam ir divu veidu tiesības: personiskās un mantiskās. Izpildītāja personiskās tiesības³⁵ ir tiesības tikt identificētam kā izpildītājam un iebilst pret jebkādu viņa izpildījuma izkropļošanu, sagrozīšanu vai citādu pārveidošanu, kas var kaitēt izpildītāja reputācijai.

Izpildītājam ir likumā noteiktās ekskluzīvās tiesības uz savu izpildījumu un tā fiksāciju (izpildījuma ierakstu)³⁶. Izpildītājam ir tiesības atļaut vai aizliegt savu izpildījuma raidīšanu vai publiskošanu, kā arī izpildījuma ieraksta (fiksācijas) izgatavošanu. Savukārt attiecībā uz izpildījuma fiksāciju, izpildītājam ir tiesības atļaut vai aizliegt reproducēt fiksāciju, izplatīt izgatavoto fiksāciju (vai tās kopijas), kā arī publiskot to, ieskaitot raidīt, retranslēt un padarīt to pieejamu internetā.

Fonogrammas producenti³⁷ var būt vai nu fiziska persona vai arī juridiska persona, kura uzņemas iniciatīvu un ir atbildīga par fonogrammas ierakstīšanu, slēdz līgumu ar mūziķiem, ierakstu studiju un citiem speciālistiem.

Fonogrammu producentam ir likumā noteiktās ekskluzīvās tiesības uz fonogrammu vai tās kopiju³⁸, proti, tiesības reproducēt fonogrammu, izplatīt to, kā arī padarīt to pieejamu internetā. Jāpiebilst, ka fonogrammas producentam ir tiesības saņemt atlīdzību par publicēto fonogrammu turpmāku izmantošanu³⁹, proti, publisku atskaņošanu (publiskais izpildījums), raidīšanu, to ietveršanu raidījumos un citus publiskošanas veidus.

Filmas producenti⁴⁰ arīdzan var būt gan fiziska persona, gan arī juridiska persona, kura finansē un organizē filmas radīšanu un ir atbildīga par tās pabeigšanu, slēdz līgumus ar visām iesaistītajām personām (aktieriem, mūziķiem, režisoru un scenārija autoru u.tml.).

³⁵ **Autortiesību likuma 48.panta otrā daļa.** Izpildītājam neatkarīgi no viņa mantiskajām tiesībām, kā arī gadījumā, kad mantiskās tiesības tiek nodotas, attiecībā uz savu izpildījumu un tā fiksāciju ir tiesības:

1) prasīt, lai viņš tiktu identificēts kā izpildītājs, izņemot gadījumus, kad tas nav iespējams izpildījuma izmantošanas veida dēļ;

2) iebilst pret jebkādu viņa izpildījuma izkropļošanu, sagrozīšanu vai citādu pārveidošanu, kas var kaitēt izpildītāja reputācijai.

³⁶ **Autortiesību likuma 48.panta trešā daļa.** Izpildītājam attiecībā uz savu izpildījumu ir izņēmuma tiesības:

1) raidīt vai publiskot izpildījumu, izņemot gadījumus, kad izpildījums ir jau raidīts;

2) fiksēt agrāk nefiksētu izpildījumu;

3) izplatīt izpildījuma fiksāciju;

4) raidīt vai retranslēt pa kabeliem izpildījuma fiksāciju;

5) padarīt izpildījuma fiksāciju pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tai var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā;

6) nomāt, īrēt un publiski patapināt izpildījuma fiksāciju;

7) tieši vai netieši, īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt izpildījuma fiksāciju

³⁷ **Autortiesību likuma 1.panta 8.apakšpunkts. Fonogrammas producenti** — fiziskā vai juridiskā persona, kura uzņemas iniciatīvu un ir atbildīga par izpildījuma skaņu, citu skaņu vai skaņu atveidojuma pirmās fiksācijas veikšanu.

³⁸ **Autortiesību likuma 51.panta pirmā daļa.** Fonogrammu producentam ir izņēmuma tiesības fonogrammu vai tās kopiju:

1) izplatīt;

2) padarīt pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tām var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā;

3) nomāt, īrēt un publiski patapināt, arī gadījumos, kad tās izplatījis pats fonogrammu producenti vai tas noticis ar viņa piekrišanu;

4) tieši vai netieši, īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt

³⁹ **Autortiesību likuma 52.panta pirmā daļa.** Izpildītājiem un fonogrammu producentiem ir tiesības saņemt taisnīgu atlīdzību par komerciālos nolūkos publicētu fonogrammu izmantošanu. Izmantošana ietver raidīšanu, publiskošanu, publisko izpildījumu, no komerciālos nolūkos publicētām fonogrammām sastāvošu raidījumu publiskošanu, retranslāciju pa kabeliem un citus publiskošanas veidus. Par komerciālos nolūkos publicētām fonogrammām uzskatāmas arī tādās fonogrammas, kuras ir likumīgi padarītas pieejamas sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tām var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā

⁴⁰ **Autortiesību likuma 1.panta 6.apakšpunkts. Filmas producenti** — fiziskā vai juridiskā persona, kura finansē un organizē filmas radīšanu un ir atbildīga par tās pabeigšanu.



Filmas producentam ir likumā noteiktās ekskluzīvās tiesības uz filmu vai tās kopiju⁴¹, proti, tiesības reproducēt filmu, izplatīt tās kopijas, retranslēt filmu, kā arī padarīt to pieejamu internetā.

Raidorganizācija ir televīzijas kanāli un radio stacijas, kas veido savus raidījumus. Raidorganizācijas nav kabeļoperatori u.tml. komercsabiedrības, kas patstāvīgi nerada raidījumus, bet tikai retranslē citu personu radītos raidījumus.

Raidorganizācijai attiecībā uz tās radītajiem raidījumiem ir likumā noteiktās ekskluzīvās tiesības⁴². Vispirms jau raidorganizācijai ir tiesības izgatavot raidījuma ierakstus un reproducēt šādus ierakstus, kā arī izplatīt raidījumu ierakstus, turklāt tikai raidorganizācijai ir tiesības iegūt jebkādu fotogrāfisku raidījuma kadru attēlu (kadra fotogrāfiju) un izplatīt šādas kadra fotogrāfijas kopijas. Raidorganizācijai ir tiesības atļaut vai aizliegt raidījuma vai tā ieraksta raidīšanu, retranslāciju, padarīšanu pieejamu internetā, kā arī tiesības saņemt atlīdzību par raidījuma publiskošanu vietās, kuras sabiedrībai pieejamas par maksu vai kur raidījumu publiskošana notiek apmeklētāju piesaistei.

3 jautājums. Kas jādara, lai saņemtu tiesību objektu izmantošanas atļauju?

Lai iegūtu darba un/vai blakustiesību objekta izmantošanas tiesības, izmantotājiem attiecībā uz **katru izmantošanas veidu un katru izmantošanas reizi** jāsaņem tiesību subjekta atļauja. Šādu atļauju var saņemt, noslēdzot licences līgumu vai saņemot licenci. Jāpiebilst, ka licences līgums var tikt slēgts gan rakstveidā, gan mutiski. Turklāt nedz licences līgumam, nedz licencei nav kāda iepriekš noteikta forma, tāpēc puses var to sastādīt brīvā formā, jāpiebilst, ka licences līguma esamību var konstatēt arī no elektroniskā pasta sarakstes starp pusēm.

Lai saņemtu tiesību objekta izmantošanas atļauju, vispirms ir jāsaprot, kurš ir īstais tiesību subjekts, kas šādu atļauju var dot. Jāatceras, ka daudzi darbu vai blakustiesību objektu izmantošanas veidi tiek administrēti tikai kolektīvi, tāpēc vispirms ieteicams vērsties pie attiecīgās mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas. Pat gadījumā, ja mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija konkrētajā gadījumā nebūs pilnvarota izsniegt licenci attiecīgā tiesību objekta izmantošanai iecerētajā veidā, iespējams, ka mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas rīcībā būs informācija, kur meklēt personu, kas ir tiesīga šādu licenci izdot.

⁴¹ **Autortiesību likuma 50.panta pirmā daļa.** Filmu producentam ir izņēmuma tiesības filmas oriģinālu vai tās kopiju:

- 1) izplatīt;
- 2) retranslēt pa kabeļiem;
- 3) padarīt pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tiem var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā;
- 4) nomāt, īrēt un publiski patapināt;
- 5) tieši vai netieši, īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt.

⁴² **Autortiesību likuma 53.panta pirmā daļa.** Raidorganizācijām attiecībā uz saviem raidījumiem ir izņēmuma tiesības:

- 1) publiskot raidījumus par maksu vai vietās, kuras sabiedrībai pieejamas par maksu, vai vietās, kuru īpašnieki vai valdītāji izmanto raidījumus apmeklētāju piesaistīšanai;
- 2) pārraidīt programmu nesošus signālus ar jebkuras citas raidorganizācijas, kabeļoperatora vai cita izplatītāja palīdzību;
- 3) iegūt jebkādu fotogrāfisku raidījuma kadru attēlu (kadra fotogrāfiju), ja iegūšana netiek veikta personiskai lietošanai, un pavairot vai izplatīt jebkuru šādu fotogrāfiju;
- 4) retranslēt raidījumu pa kabeļiem;
- 5) padarīt raidījumu vai tā fiksāciju pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tai var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā;
- 6) fiksēt jebkuru raidījumu ar skaņas vai videoaparātūras palīdzību, tieši vai netieši, īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt raidījuma fiksāciju un izplatīt jebkuru šādu fiksāciju.



Gadījumā, ja iecerēts izmantot darbu, kas publicēts grāmatā, piemēram, kādu nodaļu no mācību grāmatas vai dzejoli, ieteicams būtu vispirms sazināties ar attiecīgās grāmatas izdevēju, tā kā parasti izdevēji noslēdz ar autoriem līgumus, kuri nosaka pušu savstarpējās tiesības attiecībā uz konkrētajā grāmatā iekļauto darbu turpmāku izmantošanu. Ļoti iespējams, ka tieši attiecīgās grāmatas izdevējs būs tas tiesību subjekts, kurš varēs izsniegt licenci darba izmantošanai iecerētajā veidā vai arī informēt par sazināšanās iespējām ar attiecīgā darba autoru.

Latvijā šobrīd darbojas vairākas mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas. Ar to sarakstu un kontaktinformāciju, kā arī jomām, kurās tās veic tiesību objektu izmantošanas administrēšanu var iepazīties Kultūras ministrijas mājas lapā pie nozaru informācijas Autortiesību un blakustiesību sadaļā, kur norādītas atbildīgās institūcijas (http://www.km.gov.lv/lv/nozares_info/autor/autor_institucija.html).

Jāatceras, ka ikreiz, kad nepieciešams saņemt atļauju mūzikas atskaņošanai skolas rīkotā pasākumā, kas noris ārpus mācību procesa (piemēram, diskotēkā), ir jāvēršas gan Autortiesību un komunicēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas Autoru apvienība (AKKA/LAA), kura pārstāv autoru tiesības (dziesmas tekstu un mūzikas autoru), gan Latvijas Izpildītāju un producentu apvienība (LaIPA), kura pārstāv blakustiesību subjektus (dziesmu izpildītājus un fonogrammu producentus), saņemot atbilstošu licenci gan no vienas, gan otras mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas.

Ir aizliegts izmantot tiesību objektus bez tiesību subjekta atļaujas, izņemot likumā noteiktos gadījumus⁴³

4.jautājums. Kādos gadījumos atļauts darbus un blakustiesību objektus izmantot, nesāņemot atļauju?

Likumā noteiktajos gadījumos ir atļauts izmantot darbus un blakustiesību objektus, neprasot tiesību subjekta atļauju, kā arī nemaksājot atlīdzību. Šādi gadījumi ir uzskaitīti Autortiesību likumā^{44 45 46 47}. Tomēr ikreiz, atsaucoties uz šādu izņēmumu vai

⁴³ **Autortiesību likuma 40.panta pirmā daļa.** Lai iegūtu darba izmantošanas tiesības, darba izmantotājiem attiecībā uz katru darba izmantošanas veidu un katru darba izmantošanas reizi jāsaņem autortiesību subjekta atļauja. Ir aizliegts izmantot darbus, ja nav saņemta autortiesību subjekta atļauja, izņemot likumā noteiktos gadījumus.

⁴⁴ **Autortiesību likuma 19.panta pirmā daļa.** Autortiesības nav uzskatāmas par pārkāptām, ja bez autora piekrišanas un bez atlīdzības šajā likumā noteiktajā kārtībā:

- 1) darbs tiek izmantots informatīviem mērķiem, ievērojot šā likuma 20.panta noteikumus;
- 2) darbs tiek izmantots izglītības un pētniecības mērķiem, ievērojot šā likuma 21.panta noteikumus;
- 3) darbs tiek reproducēts, lai to varētu izmantot redzes vai dzirdes invalīdi;
- 4) darbs tiek izmantots bibliotēku, arhīvu un muzeju vajadzībām;
- 5) darbs tiek reproducēts tiesvedības mērķiem;
- 6) tiek izmantots publiski pieejams vai izstādīts darbs;
- 7) darbs tiek izmantots publiskā izpildījumā valstisku vai reliģisku ceremoniju laikā, kā arī izglītības iestādēs nepastarpinātā mācību procesā;
- 8) darbu īslaicīgi izmanto raidorganizācija;
- 9) darbs tiek parādēts vai kariķēts;
- 10) datorprogrammas tiek izmantotas reproducēšanai, tulkošanai un citādi pārveidošanai saskaņā ar šā likuma 29.pantu;
- 11) tiek nodrošināta datorprogrammas sadarbība;
- 12) darba atsavināšana citai personai notiek atkārtoti, izņemot šā likuma 17.pantā noteikto.

⁴⁵ **Autortiesību likuma 54.panta trešā daļa.** Blakustiesības nav uzskatāmas par pārkāptām, ja bez blakustiesību subjekta piekrišanas un bez atlīdzības samaksas blakustiesību objekts tiek izmantots, kā arī fiksēts:

- 1) nelielos fragmentos, kas iekļauti ziņu raidījumos un aktuālo notikumu aprakstos informatīvajam mērķim atbilstošajā apjomā;
- 2) citos nolūkos, kas attiecībā uz darbu autoru mantisko tiesību ierobežošanu noteikti šā likuma 21., 22., 24., 25., 26., 27. un 33.pantā;
- 3) šā likuma 23.pantā minētajos gadījumos ar noteikumu, ka reproducēt ciparu formātā atļauts tikai tādas filmas un fonogrammas, kuras publicētas Latvijā un nav pieejamas komerciālā aprīvē, ciktāl vienošanās ar blakustiesību subjektiem nenosaka citādi.



ierobežojumu, ir jāveic tā saucamais „trīsoļu tests”⁴⁸, kas nosaka, ka autora izņēmuma tiesības drīkst ierobežot „tikai īpašos, **likumā speciāli atrunātos gadījumos** (1.solis), ja tas **nav pretrunā ar darba normālu izmantošanu** (2.solis) un **nepamatoti neierobežo autora likumīgās intereses** (3.solis)”⁴⁹.

Pirmais nosacījums paredz to, ka jāpievērš sevišķa uzmanība likumā sniegtajam izņēmuma vai ierobežojuma piemērošanas gadījuma aprakstam un jāraugās, lai paredzamais izmantošanas veids nepārsniegtu aprakstītā piemērošanas gadījuma robežas, turklāt, lai tiktu ievēroti arī jebkuri citi ar to saistītie blakusnoteikumi.

Tiesību ierobežojums nedrīkst traucēt normālai darba izmantošanai, kas nozīmē, ka **jebkurai darba izmantošanai, kurai ir vai varētu būt ievērojama ekonomiska vai praktiska nozīme, ir jātiek rezervētai autoram**. Tas it sevišķi attiecas uz gadījumiem, kad darba izmantošana, kuru atļauj autora tiesību ierobežojums, ekonomiski konkurē ar veidu, kādā autors normāli gūst ekonomisku labumu no savām tiesībām.⁵⁰ Šādā gadījumā nav pieļaujama darba izmantošana, atsaucoties uz autortiesību izņēmumu vai ierobežojumu, bet ir jāsaņem tiesību subjekta atļauja.

Turklāt autora tiesību ierobežojums nedrīkst nepamatoti ierobežot autora likumīgās intereses, kas nozīmē, ka autora intereses katrā gadījumā sabalansējamas ar sabiedrības interesēm, ņemot vērā attiecīgos faktiskos apstākļus. Jebkuram kaitējumam, kas tiek nodarīts autora interesēm ar ierobežojumu, jābūt proporcionālam un samērīgam. „Izvēlētajam ierobežojumam ... jābūt piemērotam un nepieciešamam izvēlētajā mērķa sasniegšanai. Nevar būt citu līdzekļu, kas vienādi efektīvi, taču saudzīgāk sasniedz iecerēto mērķi. Izvēlētajam ierobežojumam arīdzan ir jānodrošina samērīgums (šaurākā nozīmē) starp sabiedrības iegūto labumu un indivīdam nodarīto kaitējumu, kas nozīmē, ka sabiedrības gūtajam labumam ir jābūt lielākam par kaitējumu indivīdam.”⁵¹

Iepriekš minētais vienādā mērā attiecas arī uz blakustiesību subjektiem.

Turklāt **šaubu gadījumā pieņemams, ka tiesību subjektu tiesības uz tiesību objektu izmantošanu vai atlīdzības saņemšanu nav ierobežotas**⁵².

Turpmāk neliels ieskats autortiesību izņēmumos un ierobežojumos, ar kuriem ikdienā gadās sastapties visbiežāk.

Izmantošana informatīviem mērķiem⁵³

⁴⁶ **Autortiesību likuma 54.panta ceturtā daļa.** Blakustiesības nav uzskatāmas par pārkāptām, ja bez blakustiesību subjekta piekrišanas, bet samaksājot viņam taisnīgu atlīdzību, filmas un fonogrammas, kā arī blakustiesību objekti, kas iekļauti filmā vai fonogrammā, tiek izmantoti publiskam patapinājumam. Atlīdzības maksāšanas kārtību nosaka šā likuma 19.¹panta otrā un trešā daļa.

⁴⁷ **Autortiesību likuma 54.panta piektā daļa.** Bez blakustiesību subjekta piekrišanas fiziskajai personai atļauts likumīgi iegūtas filmas vai fonogrammas, kā arī blakustiesību objektus, kas iekļauti likumīgi iegūtā filmā vai fonogrammā, reproducēt (tai skaitā ciparu formātā) vienā kopijā personiskai lietošanai bez tieša vai netieša komerciāla nolūka. Šādas kopijas izgatavošanā nedrīkst iesaistīt citas personas. Blakustiesību subjekti ir tiesīgi saņemt taisnīgu atlīdzību par šā panta pirmajā daļā minētās kopijas izgatavošanu (nesēja atlīdzība). Nesēja atlīdzības maksāšanas kārtību nosaka šā likuma 34.panta otrā—septītā daļa.

⁴⁸ Walter M.M., Von Levinsky S. European Copyright Law. A Commentary. – New York: Oxford Press, 2010, p.1020

⁴⁹ Dažādi viedokļi par atsevišķiem autortiesību un blakustiesību jautājumiem. Diskusija par publiskā izpildījuma problemātiku un Satversmes tiesas spriedumu lietā Nr. 2011-17-03. JV, 05.06.2012., Nr.23 (722)

⁵⁰ Von Lewinski S. International Copyright Law and Policy. - New York, Oxford University Press Inc., 2008, - p.162

⁵¹ Papēde M. Piezīmes par autortiesību konstitucionālo aizsardzību. Jurista Vārds, 22.01.2013/Nr. 3 (754)

⁵² **Autortiesību likuma 18.panta trešā daļa.** Šaubu gadījumā pieņemams, ka autora tiesības uz darba izmantošanu vai atlīdzības saņemšanu nav ierobežotas.

⁵³ **Autortiesību likuma 20.panta pirmā daļa.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 14.panta un 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts:

1) reproducēt publiskotus un publicētus darbus citātu un fragmentu veidā zinātniskos, pētniecības, polemiskos un kritiskos nolūkos, kā arī ziņu raidījumos un aktuālo notikumu apskatos izmantošanas mērķim atbilstošā apjomā;



Šo izņēmumu var nosacīti sadalīt divās daļās.

Pirmkārt, tas attiecas uz **tiesībām informēt par aktuālajiem notikumiem**, kas, galvenokārt, ir aktuāli dažādiem masu medijiem, bet ne tikai. Pamatojoties uz šo izņēmumu, neprasot tiesību subjekta atļauju, kā arī nemaksājot atlīdzību, ir atļauts informatīvajam mērķim atbilstošajā apjomā:

- reproducēt darbus citātu un fragmentu veidā ziņu raidījumos un aktuālo notikumu apskatos;
- fiksēt, publicēt un publicēt aktuālos notikumus fotogrāfijas darbos;
- izmantot blakustiesību objektu, arī fiksēt, nelielos fragmentos, kas iekļauti ziņu raidījumos un aktuālo notikumu aprakstos;
- publicēt, raidīt vai citādi darīt zināmas publiski teiktas politiskas runas, aicinājumus, ziņojumus u.tml. darbus.

Otrkārt, tas attiecas uz **tiesībām reproducēt darbus citātu un fragmentu veidā zinātniskos, pētniecības, polemiskos un kritiskos nolūkos** šim mērķim atbilstošā apjomā. Šis izņēmums nereti tiek dēvēts par „citēšanas tiesībām”. Domājams, ka pedagoga darbā šis varētu būt viens no visbiežāk pielietojamiem izņēmumiem, uz kuru iespējams paļauties, gatavojot dažādus zinātniskus rakstus, apcerējumus, referātus u.tml.

Gan pirmajā, gan otrajā gadījumā **vienmēr jānorāda izmantotā darba nosaukums un autora vārds**, kā arī jāsniedz atbilstoša informācija par izmantoto blakustiesību objektu.

Izmantošana izglītības mērķiem

Autortiesību likumā ir iekļauti divi izņēmumi^{54 55}, kas attiecas uz darbu un blakustiesību objektu izmantošanu izglītības mērķiem.

Pirmkārt, jānorāda, ka abi iepriekš minētie izņēmumi attiecas nepastarpināti uz **izglītības iestādēm**, tāpēc uz šo izņēmumu savā darbībā nevar paļauties citas iestādes vai institūcijas, piemēram, Izglītības ministrija.

Otrkārt, abi iepriekšminētie izņēmumi attiecas tikai un vienīgi uz darbu vai blakustiesību objektu izmantošanu **nepastarpinātā mācību procesā**. Parasti ar jēdzienu „*mācību process*” saprot zināšanu vai pieredzes nodošanu citiem⁵⁶. Domājams, ka tas aptver mācību procesu visos līmeņos, ieskaitot pirmskolas mācību procesu. Tomēr šis izņēmums attiecināms tikai uz mācību procesu izglītības iestādēs un nevis vispārēju izglītošanos (piemēram, no vispārīzglītojošiem raidījumiem u.tml.).

2) publicēt, raidīt vai citādi darīt zināmas publiski teiktas politiskas runas, aicinājumus, ziņojumus un citus analogiskus darbus informatīvam mērķim atbilstošā apjomā;

3) fiksēt, publicēt un publicēt aktuālos notikumus fotogrāfijas darbos, raidorganizācijai – raidīt darbus, kas kļuvuši redzami vai dzirdami aktuālo notikumu gaitā, informatīvam mērķim atbilstošā apjomā.

⁵⁴ **Autortiesību likuma 21.panta pirmā daļa.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts izziņotus vai publicētus darbus vai to fragmentus izmantot izglītības standartiem atbilstošās mācību grāmatās, radio un televīzijas raidījumos, audiovizuālos darbos, vizuālos uzskates līdzekļos un tamlīdzīgi, kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības un pētniecības iestādēs nepastarpinātā mācību un pētniecības procesā to darbības mērķim atbilstošā apjomā nekomerciālos nolūkos.

⁵⁵ **Autortiesību likuma 26.panta 2.apakšpunkts.** Ievērojot šā likuma 18.panta otrās daļas noteikumus, bez autora piekrišanas un bez autoratlīdzības samaksas atļauts publiski izpildīt darbu izglītības programmas īstenošanas ietvaros mācību procesam atbilstošā apjomā nekomerciālam nolūkam, obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu un ievērojot nosacījumu, ka darbs tiek publiski izpildīts auditorijai, kurā ir tikai pedagogi, izglītojamie vai personas, kas tieši saistītas ar attiecīgās izglītības programmas īstenošanu.

⁵⁶ Walter M.M., Von Levinsky S. European Copyright Law. A Commentary. – New York: Oxford Press, 2010, 1043.lpp.



Treškārt, abi iepriekšminētie izņēmumi attiecas tikai un vienīgi uz gadījumiem, kad darbs vai blakustiesību objekts tiek izmantots **nekomerciālā nolūkā**. Turklāt „*nekomerciāls*” attiecas drīzāk uz mācību procesu, nevis organizatorisko struktūru vai institūcijas finansēšanas līdzekļiem⁵⁷.

Pirmais no izņēmumiem atļauj, neprasot atļauju un nemaksājot atlīdzību, bet **obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu**, izziņotus vai publicētus darbus vai to fragmentus un blakustiesību objektus **izmantot** izglītības standartiem atbilstošās **mācību grāmatās**, radio un televīzijas **raidījumos, audiovizuālos darbos, vizuālos uzskates līdzekļos** u.tml., kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības iestādēs nepastarpinātā mācību procesā tam atbilstošā apjomā.

Lai arī normas formulējums pieļauj visa darba vai blakustiesību objekta izmantošanu, jāņem vērā, ka, pirmkārt, Direktīva ierobežo šādu izmantošanu, ko veic izglītības iestādes, tikai ar **reproducēšanas tiesībām** (izņemot, ja šādai izmantošanai ir ilustratīvs nolūks). Iepriekš minētais nozīmē, ka, lai arī ir pieļaujama darbu vai blakustiesību objektu reproducēšana mācību procesa nodrošināšanas vajadzībām, vienlaicīgi likums neļauj reproducēto kopiju izplatīšanu – atsavināšanu citām personām, nedz arī citāda veida publiskošanu.

Otrkārt, likumā sniegtais formulējums paredz, ka šāda reproducēšana var notikt **tikai nolūkā iekļaut tiesību objektus vai to fragmentus citos mācību līdzekļos** – mācību grāmatās, raidījumos, vizuālās uzskates līdzekļos un tam līdzīgos materiālos, kas tiek radīti izglītības iestādē un izmantoti tajā.

Treškārt, atbilstoši Direktīvai, **izņēmums no reproducēšanas un publiskošanas tiesībām pieļaujams tikai tad, ja tiesību objekts tiek izmantots „ilustrācijas” nolūkā**. Proti, darbi vai citi tiesību objekti lietojami tikai kā piemēri, lai ilustrētu vai paskaidrotu to, kas tiek mācīts. Parasti, lai ilustrētu kādu mācību vielu, būs pietiekami izmantot tikai daļu darba.⁵⁸ Piemēram, ja mācību procesā noteiktas vielas apguvei ir pietiekams mācību grāmatā reproducēt kāda gleznotāja noteiktu gleznu, tādā gadījumā citu šī mākslinieka gleznu reproducēšana vairs nevar tikt attaisnota ar ilustrēšanas mērķi mācību procesā.⁵⁹ Turklāt „*ilustrācijai mācību procesā*” jābūt **vienīgajam izmantošanas mērķim**. Attiecīgi gadījumos, kad reproducēšana vai citāda izmantošana piepilda arī citu mērķi, šis izņēmums nav piemērojams.⁶⁰

Ceturtkārt, ļoti svarīgi ir ievērot, ka jebkurā gadījumā, izmantojot tiesību objektu, ir jānorāda autora vārds un avots. Ar avotu saprot darba nosaukumu un izdevēju vai citu vietu, ieskaitot mājas lapu, no kurienes darbs vai cits tiesību objekts ir ņemts.⁶¹

Ievērojot iepriekš minēto, atbilstoši šim autortiesību izņēmumam ir atļauta darbu un blakustiesību objektu izmantošana, lai radītu jaunu mācību līdzekli, it sevišķi, ja tiesību objekts šajā mācību līdzeklī ir iekļauts ilustratīvā nolūkā, proti, paskaidrot vai ilustrēt mācāmo vielu.

Atsaucoties uz šo izņēmumu, nav pieļaujama, piemēram, darba burtnīcu kopēšana un izplatīšana izglītojamajiem, tā kā šādai izmantošanai nav likumā paredzētā nolūka – radīt jaunu mācību līdzekli, turklāt šāda izmantošana ekonomiski konkurē ar darba burtnīcu normālu izmantošanu.

Otrs no izņēmumiem atļauj (neprasot atļauju un nemaksājot atlīdzību) **publiski izpildīt darbu vai blakustiesību objektu izglītības programmas īstenošanas ietvaros**

⁵⁷ Ibid, - 1045.lpp.

⁵⁸ Ibid, -1043.lpp.

⁵⁹ Ibid., - 1045.lpp.

⁶⁰ Ibid, - 1044.lpp.

⁶¹ Ibid, - 1044.lpp.



mācību procesam atbilstošā apjomā, obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu un ievērojot nosacījumu, ka tiesību objekts tiek publiski izpildīts auditorijai, kurā ir tikai pedagogi, izglītojamie vai personas, kas tieši saistītas ar attiecīgās izglītības programmas īstenošanu.

Savukārt, ja izglītības iestādes rīkotajā pasākumā, kas paredzēts plašākai publikai, neatkarīgi no fonogrammu atskaņošanas avota (radio, CD u.tml.), pasākuma rīkotājiem ir pienākums saņemt atļauju mūzikas atskaņošanai publiskajā izpildījumā.

Jāpiebilst, ka autora mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas ir paudušas viedokli, ka necels iebildumus, ja mūzika tiks atskaņota publiskā izpildījumā arī pasākumos, kuros piedalīsies skolēnu vecāku (piemēram, māmiņdienas koncertā vai izlaiduma oficiālajā daļā). Tomēr ieteicams pirms katra šāda pasākuma sazināties ar attiecīgajām organizācijām, informējot par pasākuma būtību un noskaidrojot, vai konkrētajā gadījumā nepieciešams saņemt atļauju un maksāt atlīdzību.

Kopija personiskai lietošanai^{62 63}

Autortiesību likums atļauj fiziskām personām iegūt darbu un blakustiesību objektu kopijas personiskai lietošanai, neprasot tiesību subjektiem atļauju šādu kopiju izgatavošanai, bet samaksājot taisnīgu atlīdzību par šādas kopijas izgatavošanu.

Autortiesību likums paredz, ka šādu kopiju personiskai lietošanai atļauts izgatavot tikai tad, ja attiecīgais objekts, no kura kopija tiks izgatavota (piemēram, filma, fonogramma, vizuālās mākslas darbs) ir iegūta likumīgi, turklāt, šādas kopijas izgatavošanā nedrīkst iesaistīt citas personas. Jāpiebilst, ka minētais kopijas izgatavošanas veids paredz digitālas kopijas izgatavošanu. Taisnīga atlīdzība par šādu kopiju izgatavošanu tiek maksāta nesēja atlīdzības veidā. Daļu no pirkuma maksas, ko persona samaksā, iegādājoties ierīci, kurā iespējams uzglabāt šādu digitālu kopiju, attiecīgo iekārtu ražotāji vai izplatītāji samaksā mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām, kas to tālāk sadala starp autoriem un blakustiesību subjektiem.

Tātad, atsaucoties uz šo izņēmumu, ikvienai fiziskai personai ir tiesības, piemēram, izgatavot grāmatas digitālu kopiju lietošanai savām vajadzībām, tomēr šis izņēmums nedod tiesības šādu digitālu kopiju izplatīt tālāk, nedz arī izvietot šādas digitālas grāmatas kopiju internetā.

Bez autora piekrišanas **fiziskajai personai atļauts personiskai lietošana izgatavot arī publicētu darbu kopijas papīra formātā** (reprogrāfiski reproducēt⁶⁴). Pamatojoties uz šo izņēmumu, ikvienai fiziskai personai ir tiesības izgatavot ikvienas grāmatas vai darba burtnīcas kopiju personiskai lietošanai. Jānorāda, ka šis izņēmums no autora tiesībām neattiecas uz nošu reprogrāfisku reproducēšanu. Šis ir ļoti būtisks apstāklis, kas jāņem vērā, it sevišķi koristiem vai mūzikas skolas audzēkņiem ņemot dalību kādos

⁶² **Autortiesību likuma 34.panta pirmā daļa.** Bez autora piekrišanas fiziskajai personai atļauts darbus, kas iekļauti tiesiski iegūtā filmā vai fonogrammā vai arī citā aizsargājamā darba izpausmes formā, kā arī vizuālos darbus reproducēt (tai skaitā ciparu formātā) vienā kopijā personiskai lietošanai bez tieša vai netieša komerciāla nolūka. Šādas kopijas izgatavošanā nedrīkst iesaistīt citas personas. Autori ir tiesīgi saņemt taisnīgu atlīdzību par šādas kopijas izgatavošanu (nesēja atlīdzība).

⁶³ **Autortiesību likuma 35.panta pirmā daļa.** Bez autora piekrišanas fiziskajai personai atļauts publicētus darbus, izņemot notis, reprogrāfiski reproducēt personiskai lietošanai bez tieša vai netieša komerciāla nolūka. Darbus reprogrāfiski reproducēt fiziskās personas labā un tās personiskai lietošanai drīkst personas, kuru valdījumā vai lietošanā ir reprogrāfiskai reproducēšanai paredzētās iekārtas un kuras nodrošina šādas reproducēšanas pieejamību fiziskajām personām par maksu vai bez tās. Autori un izdevēji ir tiesīgi saņemt taisnīgu atlīdzību par reprogrāfisko reproducēšanu..

⁶⁴ **Autortiesību likuma 1.panta 18.apakšpunkts. Reprogrāfiskā reproducēšana** — darba faksimileksmplāru izgatavošana ar jebkura līdzekļa palīdzību fotokopēšanas ceļā, izņemot iespiešanu. Par reprogrāfisku reproducēšanu uzskatāma arī skenēšana vai faksimileksmplāru izgatavošana fotokopēšanas ceļā palielinātā vai samazinātā mērogā.



konkursos – tiesiskā ceļā iegūtu nošu neesamība var būt šķērslis attiecīgā audzēkņa dalībai konkursā.

Taisnīgu atlīdzību par šādu kopiju izgatavošanu maksā tās personas, kuru valdījumā vai lietošanā ir tam paredzētās iekārtas un kuras nodrošina šādas reproducēšanas pieejamību fiziskajām personām par maksu vai bez tās. Šī atlīdzība jāiekasē mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijai un jāsadala starp tiesību subjektiem.

Publiski izstādīta darba izmantošana⁶⁵

Publiskās vietās pastāvīgi izstādīta arhitektūras, fotogrāfijas, vizuālās mākslas, dizaina, kā arī lietišķās mākslas darba attēlojumu drīkst izmantot personiskai lietošanai, informācijā ziņu raidījumos vai aktuālo notikumu apskatos, vai ietvert darbos nekomerciālā nolūkā, neprasot autora piekrišanu un nemaksājot atlīdzību, tomēr šis izņēmums neattiecas uz gadījumiem, kad darba attēlojums ir objekts tālākai darba atkārtošānai vai darba attēlu izmantošanai komerciālos nolūkos.

5.jautājums. Kā informēt citus par sava autordarba aizsargājamību?

Vispārīgā gadījumā ikreiz ir jāpieņem, ka jebkurš darbs ir aizsargāts, ja vien nav tieši norādīts uz pretējo. Autortiesību likums paredz iespēju lietot pie sava darba autortiesību aizsardzības zīmi, proti, apzīmējumu © (burtu „c” aplīti), darba autora vārdu un uzvārdu, kā arī darba pirmpublicējuma gadu. Papildus ikreiz var pievienot, piemēram, šāda satura tiesību atrunu: „*Darba izmantošana bez autora atļaujas ir aizliegta. Lai saņemtu darba izmantošanas atļauju, lūdzu sazināties ar autoru,*” un norādīt pasta adresi, tālruni vai faksa numuru, elektroniskā pasta adresi vai citu sazināšanās mehānismu. Ja vēlaties, lai radītais darbs ir pieejams brīvai izmantošanai citām personām, tādā gadījumā pievienojama attiecīga satura tiesību atruna, piemēram: „*Autors atļauj šī darba izmantošanu ikvienai trešajai personai kā komerciālos, tā nekomerciālos nolūkos*”.

6.jautājums. Kādā apjomā izglītības iestādē ir pieļaujama aizsargājama darba (t.sk. elektroniskajā vidē publiskota darba) vai tā fragmenta kopēšana, skenēšana un digitalizēšana mācību procesa nodrošināšanai, un kas jādara izglītības iestādei, ja pieļaujamo apjomu pārsniedz.

Jānorāda, ka gan kopēšana, gan skenēšana, gan digitalizēšana ir darba reproducēšana. Darbu vai to fragmentu reproducēšana (kopiju izgatavošana) parasti ir saistīta ar citiem darba turpmākas izmantošanas veidiem.

Jānorāda, ka likums paredz izņēmumu no autoru reproducēšanas tiesībām⁶⁶, atļaujot izglītības iestādei darbus vai to fragmentus **izmantot** izglītības standartiem atbilstošās mācību grāmatās, radio un televīzijas raidījumos, audiovizuālos darbos, vizuālos uzskates līdzekļos u.tml., kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības iestādēs nepastarpinātā mācību procesā nekomerciālos nolūkos, tātad **tiktāl, cik tas nepieciešams mācību procesa nodrošināšanai, radot jaunus mācību līdzekļus**, kas nozīmē, ka **ir atļauta**

⁶⁵ **Autortiesību likuma 25.panta pirmā daļa.** Publiskās vietās pastāvīgi izstādīta arhitektūras, fotogrāfijas, vizuālās mākslas, dizaina, kā arī lietišķās mākslas darba attēlojumu drīkst izmantot personiskai lietošanai, informācijā ziņu raidījumos vai aktuālo notikumu apskatos vai ietvert darbos nekomerciālā nolūkā.

⁶⁶ **Autortiesību likuma 21.panta pirmā daļa.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts izziņotus vai publicētus darbus vai to fragmentus izmantot izglītības standartiem atbilstošās mācību grāmatās, radio un televīzijas raidījumos, audiovizuālos darbos, vizuālos uzskates līdzekļos un tamlīdzīgi, kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības un pētniecības iestādēs nepastarpinātā mācību un pētniecības procesā to darbības mērķim atbilstošā apjomā nekomerciālos nolūkos.



gan darba vai tā fragmenta kopēšana, gan skenēšana, gan digitalizēšana šādā nolūkā.

Šādas izmantošanas apjoms nedrīkst būt pretrunā ar darba normālu izmantošanu (nedrīkst ekonomiski konkurēt ar to) un nedrīkst nepamatoti ierobežot autora likumīgās intereses. Piemēram, nav pieļaujams izgatavot darba burtnīcu kopijas un izplatīt tās skolēniem izmantošanai, tā kā šāds izmantošanas veids ekonomiski konkurē ar attiecīgā darba normālu izmantošanu. Vienlaikus neviens tiesību akts nenosaka šādu apjomu matemātiski, piemēram, atļaujot izmantot 10% no darba vai 10 lapas no grāmatas u.tml. Tas, kas nosaka pieļaujamās izmantošanas apjomu, ir attiecīgā izņēmuma mērķis, proti, šādai izmantošanai jābūt nolūkā radīt jaunus mācību līdzekļus mācību procesa ietvaros un citu autoru darbu izmantošanai jābūt ilustratīvā nolūkā - sniegt plašāku informāciju par mācāmo vielu vai ilustrēt mācāmo vielu, turklāt šos mācību materiālus jārada pašā izglītības iestādē un šajā izglītības iestādē arī jāizmanto. Tātad ir atļauts reproducēt, piemēram, shēmu vai filmiņu, kas ilustrē lietus rašanās procesu, un demonstrēt to izglītojamajiem vai reproducēt vairākas gleznas, kuras ilustrē impresionisma virzienu u.tml.

Ja paredzamais izmantošanas veids vai apjoms neatbilst attiecīgajā izņēmumā aprakstītajam veidam un apjomam, tādā gadījumā šādai darba izmantošanai ir jāsaņem tiesību subjekta piekrišana.

7.jautājums. Kas jāievēro mācību līdzekļa autoram, ievieojot savā mācību līdzeklī citu autoru aizsargājamus darbus vai to fragmentus?

Pirmkārt, svarīgākais noteikums, kas pedagogam jāievēro, izmantojot citu autoru aizsargātus darbus vai to fragmentus pašā radītā mācību līdzeklī, ir **atsaukšanās uz šī darba autoru un šī darba nosaukumu**, kā arī publicēšanas datiem vai citu avotu, kur attiecīgais darbs pieejams vai apskatāms u.tml.

Otrkārt, rūpīgi jāizvērtē **nolūks**, kādā izmantoti citu autoru darbi vai to fragmenti.

Likums paredz izņēmumu no autoru reproducēšanas tiesībām, kad šādi darbi vai to fragmenti tiek reproducēti **nolūkā radīt jaunu mācību līdzekli** – filmu, raidījumu, plakātu, uzdevumu u.tml. It sevišķi, ja šie citu autoru darbi vai to fragmenti izmantoti **nolūkā ilustrēt apgūstamo vielu**. Tādējādi visticamāk pedagogs varēs atsaukties uz izņēmumu, kas paredz tiesības izmantot darbu izglītības mērķiem⁶⁷ (neprasot autora piekrišanu un nemaksājot atlīdzību). Tomēr jāievēro, ka šādā gadījumā radītie mācību līdzekļi izmantojami tikai **mācību iestādē** (tātad nav atļauts tos padarīt pieejamus internetā), turklāt šādai izmantošanai **jābūt nepastarpinātā mācību procesā un bez komerciāla nolūka**. Ja mācību līdzekļa autors vēlas radīto mācību līdzekli publicēt, izmantojot trešo personu pakalpojumus (piemēram, izdevniecību) un/vai radīto mācību līdzekli vai tā kopijas izplatīt par atlīdzību vai padarīt tās pieejamas sabiedrībai internetā, tādā gadījumā mācību līdzekļa autors nevar atsaukties uz izņēmumu no autora tiesībām izglītības mērķiem, un viņam ir jāsaņem attiecīgo autoru piekrišana (ja vien nepastāv iespēja atsaukties uz citu izņēmumu no autora tiesībām).

Jāatceras, ka jebkurā gadījumā – arī radot jaunu mācību līdzekli, kurā citu autoru darbi izmantoti, lai ilustrētu mācāmo vielu - šādas izmantošanas apjoms nedrīkst būt pretrunā

⁶⁷ **Autortiesību likuma 21.panta pirmā daļa.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts izziņotus vai publicētus darbus vai to fragmentus izmantot izglītības standartiem atbilstošās mācību grāmatās, radio un televīzijas raidījumos, audiovizuālos darbos, vizuālos uzskates līdzekļos un tamlīdzīgi, kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības un pētniecības iestādēs nepastarpinātā mācību un pētniecības procesā to darbības mērķim atbilstošā apjomā nekomerciālos nolūkos.



ar darba normālu izmantošanu (nedrīkst ekonomiski konkurēt ar to) un nedrīkst nepamatoti ierobežot autora likumīgās intereses.

Gadījumā, ja šie citu **autoru darbi vai to fragmenti izmantoti, citējot tos**, tādā gadījumā pedagogs visticamāk varēs atsaukties uz izņēmumu no autora tiesībām, kad darbi tiek izmantoti informatīvam mērķim⁶⁸. Jānorāda, ka atsaukšanās uz šo izņēmumu ir pieļaujama arī gadījumos, kad pedagogs rada mācību līdzekli, kurš paredzēts publicēšanai (izdošanai kā mācību grāmatai vai tml.) vai publiskošanai internetā, turklāt neatkarīgi no tā, vai šādai rīcībai ir komerciāls nolūks.

Ja neviens no iepriekš nosauktajiem izņēmumiem konkrētajā gadījumā nav piemērojams, pedagogam jāsaņem tiesību subjekta piekrišana darba izmantošanai iecerētajā veidā.

8.jautājums. Kas jāievēro pedagogam, kas izstrādā mācību procesa īstenošanai mācību un pārbaudes darbu materiālus, ievietojot tajos citu autoru aizsargājamus darbus vai to fragmentus, un publisko tos elektroniskajā vidē vai nodod citiem pedagogiem?

Pirmkārt, svarīgākais noteikums, kas pedagogam jāievēro, izmantojot citu autoru aizsargātus darbus vai to fragmentus paša radītā mācību līdzeklī, ir **atsaukšanās uz šī darba autoru un šī darba nosaukumu**, kā arī publicēšanas datiem vai citu avotu, kur attiecīgais darbs pieejams vai apskatāms u.tml.

Otrkārt, jāizvērtē **nolūks**, kādā izmantoti citu autoru darbi vai to fragmenti.

Proti, ja šie citu autoru darbi vai to fragmenti izmantoti **nolūkā ilustrēt apgūstamo vielu**, tādā gadījumā visticamāk pedagogs varēs atsaukties uz izņēmumu, kas paredz tiesības izmantot darbu, neprasot autora piekrišanu un nemaksājot atlīdzību, izglītības mērķiem⁶⁹. Tomēr jāievēro, ka šādā gadījumā šo mācību un pārbaudes darbu materiālu izmantošana **nav pieļaujama ārpus mācību iestādes** (piemēram, padarot to pieejamu internetā), turklāt šādai izmantošanai jābūt **nepastarpinātā mācību procesā un bez komerciāla nolūka**.

Jāuzsver, ka izņēmums no autora tiesībām, kas atļauj darbu un blakustiesību objektu izmantošanu izglītības mērķiem, attiecas tikai uz to izmantošanu, iekļaujot tos citos darbos vai blakustiesību objektos, turklāt tādos, kas radīti pašā izglītības iestādē un tiek izmantoti šajā mācību iestādē nepastarpinātā mācību procesā. Šī iemesla dēļ, atsaucoties uz šo izņēmumu, nebūs atļauta šādu materiālu izmantošana, nododot tos citu mācību iestāžu pedagogiem vai publiskošana elektroniskā vidē (pat ja tiem var piekļūt tikai citu mācību iestāžu pedagogi), tā kā šāda **izmantošana nenotiek nepastarpinātā mācību procesā, turklāt notiek ārpus tās mācību iestādes, kurā šādi materiāli radīti**.

Ja attiecīgos mācību un pārbaudes darbu materiālus ir paredzēts publicēt internetā, publicēt, izmantojot trešo personu pakalpojumus (piemēram, izdevniecību), un/vai radīto mācību un pārbaudes darbu materiālus vai to kopijas izplatīt par atlīdzību, tādā gadījumā mācību līdzekļa autors nevar atsaukties uz izņēmumu no autora tiesībām izglītības

⁶⁸ **Autortiesību likuma 20.panta pirmās daļas 1.punkts.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 14.panta un 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts reproducēt publiskotus un publicētus darbus citātu un fragmentu veidā zinātniskos, pētniecības, polemiskos un kritiskos nolūkos, kā arī ziņu raidījumos un aktuālo notikumu apskatos izmantošanas mērķim atbilstošā apjomā.

⁶⁹ **Autortiesību likuma 21.panta pirmā daļa.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts izziņotus vai publicētus darbus vai to fragmentus izmantot izglītības standartiem atbilstošās mācību grāmatās, radio un televīzijas raidījumos, audiovizuālos darbos, vizuālos uzskates līdzekļos un tamlīdzīgi, kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības un pētniecības iestādēs nepastarpinātā mācību un pētniecības procesā to darbības mērķim atbilstošā apjomā nekomerciālos nolūkos.



mērķiem, un viņam ir jāsaņem attiecīgo autoru piekrišana (ja vien nepastāv iespēja atsaukties uz citu izņēmumu no autora tiesībām).

Gadījumā, ja šie citu **autoru darbi vai to fragmenti izmantoti, citējot tos** zinātniskā, pētnieciskā, polemiskā vai kritiskā nolūkā, tādā gadījumā autors varēs atsaukties uz izņēmumu no autora tiesībām, kad darbi tiek izmantoti informatīvam mērķim⁷⁰. Jānorāda, ka atsaukšanās uz šo izņēmumu ir pieļaujama arī gadījumos, kad pedagogs rada materiālu, kurš paredzēts publicēšanai (izdošanai kā mācību grāmata vai tml.) vai publiskošanai internetā, turklāt neatkarīgi no tā, vai šādi rīcībai ir komerciāls nolūks.

Ja neviens no iepriekš nosauktajiem izņēmumiem konkrētajā gadījumā nav piemērojams, pedagogam jāsaņem tiesību subjekta piekrišana darba izmantošanai iecerētajā veidā.

9.jautājums. Kas jāievēro pedagogam, kas izstrādā savus mācību materiālus (piemēram, pārbaudes darbu uzdevumus), kuros iekļauti citu autoru aizsargājami darbi vai to fragmenti, un izmanto šos materiālus tikai paša īstenotā pedagoģiskajā procesā skolēnu mācību vajadzībām (piemēram, darbam klasē)? Cik lielā mērā ir pieļaujama citu autoru aizsargājamo darbu citēšana pedagogu izstrādātajos mācību materiālos bez autora piekrišanas?

Lai arī juridiskajā literatūrā ir izteikti viedokļi, ka pārbaudes darbi neietilpst mācību procesā⁷¹, tomēr pašlaik nav zināma tiesu prakse, kas apstiprinātu šāda viedokļa pareizību. Ievērojot to, ka nedz Direktīva, nedz Autortiesību likums neparedz specifiskus noteikumus vai interpretāciju attiecībā uz to, vai pārbaudes darbi ir daļa no mācību procesa, šobrīd pastāv šādas argumentācijas iespēja.

Attiecīgi - pieņemot, ka pārbaudes darbi ir uzskatāmi par mācību līdzekļiem - ir iespējams atsaukties uz izņēmumu, kurš pieļauj citu autoru darbu izmantošanu izglītības mērķiem. Tādējādi, pedagogam, kurš izmanto citu autoru darbus, radot mācību līdzekļus (tajā skaitā, pārbaudes darbu uzdevumus), ir tiesības izmantot šos darbus, neprasot attiecīgo autoru piekrišanu un nemaksājot atlīdzību, ar nosacījumu, ka pedagogs pienācīgā veidā atsaucas uz attiecīgā darba nosaukumu un tā autoru, kā arī, ka šādi mācību līdzekļi tiek izmantoti tikai konkrētajā mācību iestādē nepastarpinātā mācību procesā, turklāt nekomerciālā nolūkā.

Likums neierobežo citēšanas apjomu matemātiskā veidā. Likums vien norāda, ka ir atļauta vien reproducēt darbus „*citātu un fragmentu veidā*”, tādējādi it kā izslēdzot pilnībā visa darba izmantošanu. Neraugoties uz to, šāda interpretācija var nebūt pareiza, jo pat reproducējot visu darbu, piemēram, fotogrāfiju – šādu izmantošanu joprojām var uzskatīt par citēšanu. Jāpiebilst, ka pieļaujamais izmantošanas apjoms, neprasot piekrišanu un nemaksājot atlīdzību, vienmēr tiek noteikts ar paredzamo izmantošanas mērķi. Arī reproducējot darbus „*citātu un fragmentu*” veidā, jāraugās, lai tas tiktu darīts „*zinātniskā, pētniecības, polemiskā vai kritiskā nolūkā*”, turklāt darba apjoms, kādu ir atļauts, pamatojoties uz šo izņēmumu izmantot, nosaka tas, cik daudz no attiecīgā darba ir nepieciešams reproducēt, lai īstenotu šo „*zinātnisko, pētniecības, polemisko vai kritisko nolūku*”.

Likums tālāk neierobežo pedagoga iespējas izmantot paša radītos mācību materiālus mācību procesa ietvaros, kas notiek izglītības iestādē.

⁷⁰ **Autortiesību likuma 20.panta pirmās daļas 1.punkts.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 14.panta un 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts reproducēt publiskotus un publicētus darbus citātu un fragmentu veidā zinātniskos, pētniecības, polemiskos un kritiskos nolūkos, kā arī ziņu raidījumos un aktuālo notikumu apskatos izmantošanas mērķim atbilstošā apjomā.

⁷¹ „*Parasti ar jēdzienu „mācību procesu” saprot zināšanu vai pieredzes nodošanu citiem, tādējādi, tam nevajadzētu aptvert pārbaudes darbus*”, skat. Walter M.M., Von Levinsky S. European Copyright Law. A Commentary. – New York: Oxford Press, 2010, 1043.lpp.



10.jautājums. Kas ir plaģiāts un kā no tā izvairīties?

Plaģiāts ir „*cita autora oriģināldarba vai tā daļu uzdošana par savējo*”⁷² vai tāds „*darbs, kurā veiktas nenozīmīgas satura vai formas izmaiņas (piemēram, romāna personām doti citi vārdi) vai kurš ievietots citā kontekstā*”.⁷³ Lai izvairītos no plaģiātisma, ikreiz citējot vai citādi iekļaujot savā darbā cita autora darbu, ir nepārprotami jānorāda uz to, ka tiek citēts vai citādi izmantots cita autora darbs, norādot attiecīgā darba nosaukumu un autoru, kā arī citu relevanto informāciju.

⁷² Autoru kolektīvs. Autortiesības. Rokasgrāmata. – Rīga: Izdevniecība AGB, 1997., 41.lpp.

⁷³ Autoru kolektīvs. Autortiesības. Rokasgrāmata. – Rīga: Izdevniecība AGB, 1997., 41.lpp.

Atbildes uz iesūtītajiem jautājumiem

Atbildes pēc Valsts izglītības satura centra pasūtījuma ir sagatavojuši zvērinātu advokātu biroja „Eversheds Bitāns” zvērināta advokāte Inese Kalnāja-Zelča. Sagatavotās atbildes ir autores viedoklis, un nekas šajā skaidrojumā nevar tikt uzskatīts kā autores vai tās pārstāvētā biroja apsolījums vai garantija attiecībā uz tiesiskām sekām sakarā ar sagatavotajās atbildēs aplūkotajiem tiesiskiem vai faktiskiem apstākļiem vai attiecībā uz kādu tiesisko procesu iznākumu.

1. Jautājums

Kā jārikojas gadījumā, ja pēc Valsts izglītības satura centra pasūtījuma tiek izstrādāts elektronisks mācību materiāls vispārizglītojošām skolām ētikas un sociālo zinību mācību stundām 1.-6. klašu skolēniem, kurā ir vēlme izmantot fragmentus no Astrīdas Lindgrēnas grāmatas "Pepija Garzeķe" un Sigsgora Jena "Pelle viens pats pasaulē". Vai pietiek, ja tiek ielikta atsauce uz šiem autoriem un grāmatām, vai arī nepieciešams kārtot šo darbu izmantošanas atļaujas?

Atbilde

Noteicošais faktors visticamāk būs apjoms un veids, kādā šie varoņi tiks piesaukti un/vai citēti. Ja grāmatā tiks izmantots tikai neliels fragments ar atsauci uz avotu un autoru, turklāt tas tiks darīts polemiskā nolūkā, lai ilustrētu kādu situāciju, tādā gadījumā, visticamāk, varēs atsaukties uz izņēmumu, kas ļauj izmantot citākus polemiskos nolūkos¹. Ja ir plānots izmantot šos tēlus viscaur grāmatā, tādā gadījumā, domājams, būs jāsaņem attiecīgo tiesību subjektu piekrišana. Šaubu gadījumā ieteicams sazināties ar mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizāciju Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra / Latvijas Autoru apvienība (AKKA/LAA), kura pārstāv autoru tiesības un atkarībā no paredzētā darba izmantošanas veida ieteiks, kā rīkoties tālāk.

2. Jautājums

Ja darba autora vārds nav zināms, bet pedagogs vēlas izmantot šo darbu – kas jādara?

Atbilde

Neatkarīgi no tā, vai darba autors ir vai nav zināms potenciālajam izmantotājam, tas neietekmē Autortiesību likuma 40.panta pirmajā daļā² noteikto pienākumu darba izmantotājam pirms katras darba izmantošanas reizes saņemt autortiesību subjekta

¹ **Autortiesību likuma 20.panta pirmās daļas 1.apakšpunkts.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 14.panta un 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts reproducēt publiskotus un publicētus darbus citātu un fragmentu veidā zinātniskos, pētniecības, polemiskos un kritiskos nolūkos, kā arī ziņu raidījumos un aktuālo notikumu apskatos izmantošanas mērķim atbilstošā apjomā.

² **Autortiesību likuma 40.panta pirmā daļa.** Lai iegūtu darba izmantošanas tiesības, darba izmantotājiem attiecībā uz katru darba izmantošanas veidu un katru darba izmantošanas reizi jāsaņem autortiesību subjekta atļauja. Ir aizliegts izmantot darbus, ja nav saņemta autortiesību subjekta atļauja, izņemot likumā noteiktos gadījumus.

piekrišanu konkrētajam darba izmantošanas veidam, izņemot gadījumus, kad darba izmantošana noteiktajā veidā ir atļauta, atbilstoši Autortiesību likumam, neprasot autortiesību subjekta piekrišanu³.

Jāņem gan vērā, ka arī šādos izņēmuma gadījumos, autora nemantiskās tiesības paliek spēkā (uz tām neattiecas Autortiesību likumā noteiktie autora mantisko tiesību ierobežojumi), un tādējādi, cita starpā, autoram ir tiesības uz vārdu, proti, lai tā vārds tiktu norādīts saistībā ar katru darba izmantošanas reizi un veidu visās darba kopijās un jebkurā ar viņa darbu saistītā publiskā pasākumā⁴.

Gadījumā, ja ir veikti saprātīgi pasākumi autora noskaidrošanai, tomēr tas nav izdevies, tādā gadījumā, izmantojot darbu veidos, kas neprasa darba autora atļaujas saņemšanu, būtu nepārprotami jānošķir izmantotais darbs (piemēram, citātu liekot pēdiņās u.tml.), kā arī jānorāda, ka darba autors nav zināms, vienlaicīgi norādot darba iegūšanas avotu (piemēram, publicēts tādā un tādā izdevumā vai interneta vietnē). Vienlaicīgi gan jānorāda, ka šādā gadījumā tomēr nevar izslēgt, ka darba autors vai tā tiesību pārņēmējs var celt pretenzijas, norādot, ka pārkāptas autora personīgās tiesības uz vārdu. Šādā gadījumā celto pretenziju pamatotību varēs izšķirt tikai tiesa vai atrisināt, abpusēji vienojoties.

Nesaņemot autortiesību subjekta atļauju darba izmantošanai (tā iemesla dēļ, ka autors nav zināms), bet tomēr izmantojot darbu veidā, kas nav aptverts ar Autortiesību likumā paredzētajiem izņēmumiem, jāņem vērā, ka autortiesību subjekts (pie nosacījuma, ka autora tiesības uz darbu vēl ir spēkā) var celt pretenzijas pret darba izmantotāju par autortiesību pārkāpumu. Jāpiebilst, ka tās ir autortiesību subjekta tiesības celt vai necelt iebildumus arī gadījumos, kad pieļauts autora tiesību pārkāpums. Domājams, ka gadījumā, ja veiktais darba izmantošanas veids būs nenozīmīgs un turklāt nebūs radījis ievērojamu kaitējumu autora ekonomiskajām interesēm, nedz arī veidā, kas varētu kaitēt autora godam vai cieņai, iebildumi no autortiesību subjekta varētu arī nesekot, tomēr šādu iespēju izslēgt nevar.

³ **Autortiesību likuma 19.panta pirmā daļa.** Autortiesības nav uzskatāmas par pārkāptām, ja bez autora piekrišanas un bez atlīdzības šajā likumā noteiktajā kārtībā:

- 1) darbs tiek izmantots informatīviem mērķiem, ievērojot šā likuma 20.panta noteikumus;
- 2) darbs tiek izmantots izglītības un pētniecības mērķiem, ievērojot šā likuma 21.panta noteikumus;
- 3) darbs tiek reproducēts, lai to varētu izmantot redzes vai dzirdes invalīdi;
- 4) darbs tiek izmantots bibliotēku, arhīvu un muzeju vajadzībām;
- 5) darbs tiek reproducēts tiesvedības mērķiem;
- 6) tiek izmantots publiski pieejams vai izstādīts darbs;
- 7) darbs tiek izmantots publiskā izpildījumā valstisku vai reliģisku ceremoniju laikā, kā arī izglītības iestādēs nepastarpinātā mācību procesā;
- 8) darbu īslaicīgi izmanto raidorganizācija;
- 9) darbs tiek parādēts vai karikēts;
- 10) datorprogrammas tiek izmantotas reproducēšanai, tulkošanai un citādi pārveidošanai saskaņā ar šā likuma 29.pantu;
- 11) tiek nodrošināta datorprogrammas sadarbība;
- 12) darba atsavināšana citai personai notiek atkārtoti, izņemot šā likuma 17.pantā noteikto.

⁴ **Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 4.apakšpunkts.**

3. Jautājums

Ja pedagogs fiksē (foto, video, audio) stundu, nodarbību, svētku pasākumu fragmentus, kuru laikā tiek izpildīti dzejoļi, dziesmas, fonogrammas u.c. un pieredzes apmaiņas nolūkā vai sava darba popularizēšanas nolūkā izplata šos ierakstus internetā, piemēram, <http://www.youtube.com> u.tml., kas pedagogam šādā gadījumā jāievēro?

Atbilde

Lai pedagogs drīkstētu fiksēt fotogrāfijās vai videoierakstos mācību stundas vai citas nodarbības vai svētku pasākumus, kurās piedalās tikai viņa audzēkņi, pedagogam būtu jāsaņem nepilngadīgo bērnu vecāku vai citu pārstāvju atļauja bērnu fotografēšanai vai filmēšanai, kā arī jebkādai turpmākai rīcībai ar šādu materiālu, it sevišķi šāda materiāla turpmākai izplatīšanai internetā vai citādi. Jānorāda, ka ikvienai personai ir tiesības uz savas privātās dzīves neaizskaramību, kas aptver arī personas savstarpēju mijiedarbību ar citiem cilvēkiem, ciktāl tai ir pamats paļauties uz savu darbību privātumu, un šis koncepts, atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksei, aptver arī personas tiesības uz savu attēlu. Mācību stundas un citas nodarbības, kā arī svētku pasākumus mācību iestādēs, kuros piedalās tikai audzēkņi un pedagogi, būtu uzskatāmi par pasākumiem, kuros personai ir tiesības paļauties uz savu darbību privātumu, proti, ka tās netiks publiskotas plašākai publikai, kā vien tai, kas tajā brīdī ir kopā ar attiecīgo personu un kas visi ir savstarpēji pazīstami.

Papildus iepriekš norādītajam par tiesību uz privātās dzīves ievērošanu, jānorāda, ka atļauja nepieciešama arī izpildījuma fiksācijas izgatavošanai⁵, proti, audzēkņa filmēšanai, kad tas dzied dziesmu vai deklamē dzejoļi, sniedz deju vai teātra priekšnesumu.

Iepriekš minētā sakarā ieteicams būtu pārskatīt līguma noteikumus ar mācību iestādi par audzēkņa izglītošanu, iespējams, ka šī līguma noteikumi satur regulējumu gan attiecībā uz tiesībām nepilngadīgos audzēkņus fotografēt vai filmēt, kā arī attiecībā uz tiesībām izmantot audzēkņu darbus, kas radīti mācību procesa ietvaros u.tml.

Pieņemot, ka pedagogs ir saņēmis no audzēkņu vecākiem vai citiem pārstāvjiem atļauju audzēkņu fotografēšanai un filmēšanai mācību stundās, nodarbībās un svētku pasākumos, šāda rīcība ir atļauta, jo, domājams, ka šajā gadījumā būtu iespējams paļauties uz blakustiesību ierobežojumu⁶, kas atļauj fiksēt blakustiesību objektu un

⁵ **Autortiesību likuma 48.panta trešās daļas 2.apakšpunkts.** Izpildītājam attiecībā uz savu izpildījumu ir izņēmuma tiesības fiksēt agrāk nefiksētu izpildījumu.

⁶ **Autortiesību likuma 54.panta trešās daļas 1.apakšpunkts.** Blakustiesības nav uzskatāmas par pārkāptām, ja bez blakustiesību subjekta piekrišanas un bez atlīdzības samaksas blakustiesību objekts tiek izmantots, kā arī fiksēts nelielos fragmentos, kas iekļauti ziņu raidījumos un aktuālo notikumu aprakstos informatīvajam mērķim atbilstošajā apjomā.

izmantot to nelielos fragmentos aktuālo notikumu aprakstos informatīvajam mērķim atbilstošajā apjomā.

Kas attiecas uz šādu fotogrāfiju un video vai audio materiāla turpmāku izmantošanu, publiskojot tos internetā, jānorāda, ka šeit atkarībā no veida, kādā šīs fotogrāfijas vai izpildījuma fiksācija tiek izmantota, varētu pastāvēt iespēja atsaukties uz autortiesību un blakustiesību subjektu tiesību ierobežojumu attiecībā uz darbu vai blakustiesību objektu fragmentu izmantošanu informatīvam mērķim.

Šeit gan jānorāda, ka likuma regulējums nav viennozīmīgs. Attiecībā uz blakustiesību objektu izmantošanu (fiksēšanu un izmantošanu) nevajadzētu pastāvēt domstarpībām par šādu izmantošanas veida pieļaujamību saskaņā ar Autortiesību likuma 54.panta trešās daļas 1.apakšpunktu, kā arī fotogrāfiju izmantošanai saskaņā ar Autortiesību likuma 20.panta pirmās daļas 3.apakšpunktu⁷, pastāv zināmas šaubas attiecībā uz darbu fragmentu (piemēram, deklamēto dzejoļu fragmentu) izmantošanu, padarot pieejamus šādus darbu fragmentus internetā. Proti, Autortiesību likuma 20.panta pirmās daļas 1.apakšpunkts⁸ atļauj tikai darbu fragmentu reproducēšanu aktuālo notikumu apskatos izmantošanas mērķim atbilstošā apjomā, tomēr tieši nenorāda uz tiesībām tos publiskot, cita starpā, padarot pieejamus internetā. Savukārt, 20.panta pirmās daļas 2.apakšpunkts⁹, kurš atļauj „publicēt, raidīt vai citādi darīt zināmu” attiecas uz „publiski teiktām politiskām runām, aicinājumiem, ziņojumiem un citiem analogiskiem darbiem”. Jādomā, ka būtu pamats tulkot un piemērot šīs tiesību normas tādējādi, lai sasniegtu to mērķi, kuru dēļ tās ietvertas likumā, proti, lai nodrošinātu ikvienai personai Satversmē paredzētās tiesības uz vārda brīvību¹⁰, kas ietver tiesības saņemt un izplatīt informāciju, vienlaicīgi samērojot tās ar personas tiesībām saņemt atlīdzību par savu intelektuālā darba augļu izmantošanu¹¹, kā arī Satversmē nostiprināto principu, ka īpašuma tiesības nevar izmantot pretēji sabiedrības interesēm¹².

⁷ **Autortiesību likuma 20.panta pirmās daļas 3.apakšpunkts.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 14.panta un 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts fiksēt, publiskot un publicēt aktuālos notikumus fotogrāfijas darbos, raidorganizācijai — raidīt darbus, kas kļuvuši redzami vai dzirdami aktuālo notikumu gaitā, informatīvam mērķim atbilstošā apjomā.

⁸ **Autortiesību likuma 20.panta pirmās daļas 1.apakšpunkts.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 14.panta un 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts reproducēt publiskotus un publicētus darbus citātu un fragmentu veidā zinātniskos, pētniecības, polemiskos un kritiskos nolūkos, kā arī ziņu raidījumos un aktuālo notikumu apskatos izmantošanas mērķim atbilstošā apjomā.

⁹ **Autortiesību likuma 20.panta pirmās daļas 2.apakšpunkts.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 14.panta un 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts publicēt, raidīt vai citādi darīt zināmas publiski teiktas politiskas runas, aicinājumus, ziņojumus un citus analogiskus darbus informatīvam mērķim atbilstošā apjomā.

¹⁰ **Satversmes 100.pants.** Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.

¹¹ **Autortiesību likuma 15.panta ceturtā daļa.** Autoram ir tiesības izmantot savu darbu jebkādā veidā, atļaut vai aizliegt tā izmantošanu, saņemt atlīdzību par atļauju izmantot savu darbu un par darba izmantošanu, izņemot likumā paredzētos gadījumus.

¹² **Satversmes 105.pants.** Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.

Ievērojot iepriekš minēto, domājams, ka gadījumā, ja attiecīgais materiāls, tiks sagatavots tādējādi, lai darbu (piemēram, dzejoļu vai mūzikas fragmenti) un blakustiesību objekti (piemēram, mūzikas ieraksts, kas skan fonā bērnu dejai) tiktu iekļauti attiecīgajā materiālā tikai tik daudz, cik nepieciešams, lai ilustrētu attiecīgos notikumus, informētu par tiem (nevis, piemēram, ievietojot internetā skolas kora izpildītu dziesmu pilnībā), un izplatot to pedagoga kolēģiem pieredzes apmaiņas nolūkā vai citām personām informatīvā nolūkā par, piemēram, attiecīgās skolas piedāvāto nodarbību saturu vai ilustrējot kāda svētku pasākuma norisi, šāda izmantošana būs atļauta, neprasot tiesību subjektu atļauju un nemaksājot atlīdzību par šo izmantošanu. Tomēr jāatceras, ka arī šādā gadījumā obligāti jānorāda izmantoto darbu nosaukumi un autoru vārdi, kā arī izpildītāji.

Vispārīgā gadījumā izmantošanai internetā ir jāsaņem autortiesību un blakustiesību subjektu piekrišana. Tādējādi, lai arī būtu saņemta nepilngadīgo bērnu vecāku vai citu pārstāvju piekrišana bērnu un to darbu fotografēšanai un filmēšanai, kā arī bērnu izpildījuma fiksācijai un šādas fiksācijas izplatīšanai internetā, tomēr pedagogam var pastāvēt pienākums saņemt deklamētā dzejoļa vai dziedātās dziesmas autoru vai blakustiesību subjekta (ja dzirdams mūzikas ieraksts piemēram) piekrišanu šādai izmantošanai.

Jānorāda gan, ka nav izslēgta citāda šo tiesību normu interpretācija un piemērošana faktiskajiem apstākļiem. Šī iemesla dēļ ieteicams sazināties ar AKKA/LAA, kura pārstāv autoru tiesības, un Latvijas Izpildītāju un producentu apvienību (LAIPA), lai saņemtu attiecīgo organizāciju viedokli par iecerētās izmantošanas likumību konkrētajos apstākļos.

4. Jautājums

Kas jāievēro pedagogam, ja viņš grib savā zinātniskajā darbā, publikācijā, prezentācijā, ko rādīs citiem pedagogiem, izmantot nepilngadīgo bērnu darbus, piemēram, bērnu zīmējumus, deju video failus u.c.

Atbilde

Attiecībā uz tiesībām nepilngadīgus bērnus filmēt nodarbību laikā, lūdzu, skatīt atbildi uz iepriekšējo jautājumu, kas paskaidro, ka pedagogam būtu jāsaņem nepilngadīgo bērnu vecāku vai citu pārstāvju atļauja bērnu filmēšanai, kā arī jebkādi turpmāki rīcībai ar šādu uzfilmēto materiālu.

Kā jau norādīts atbildē uz iepriekšējo jautājumu, nepilngadīgus bērnus to civiltiesiskajās attiecībās (tajā skaitā uz to autora vai blakustiesību subjektu tiesību realizāciju) pārstāv to vecāki, aizbildņi vai citi pārstāvji, tādējādi tikai šie nepilngadīgo

bērnu pārstāvji var sniegt atļauju attiecīgo darbu vai blakustiesību objektu izmantošanai, izņemot gadījumus, kad šāda izmantošana ir atļauta saskaņā ar likumu, pamatojoties uz autora vai blakustiesību subjekta tiesību ierobežojumiem.

Domājams, ka attiecībā uz iecerēto izmantošanas veidu būtu pamats atsaukties uz Autortiesību likuma 20.panta pirmo daļu¹³, kas atļauj reproducēt publiskotus un publicētus darbus un blakustiesību objektus citātu un fragmentu veidā zinātniskos, pētniecības, polemiskos un kritiskos nolūko, neprasot autora vai blakustiesību subjekta piekrišanu, tomēr atsaucoties uz autoru, blakustiesību subjektu un avotu.

5. Jautājums

Kas draud pedagogam un mācību iestādei, ja kādu iemeslu dēļ viņš neievēro Autortiesību likumu?

Atbilde

Par autora vai blakustiesību subjekta tiesību pārkāpumu, atkarībā no pieļautā pārkāpuma veida, personai var iestāties civiltiesiskā, administratīvā vai kriminālatbildība.

Saskaņā ar Autortiesību likuma 68.panta pirmās daļas pirmo punktu, par autortiesību un blakustiesību pārkāpumu uzskatāma darbība, ar kuru aizskartas autortiesību un blakustiesību subjekta personiskās vai mantiskās tiesības, to skaitā autortiesību un blakustiesību objektu fiksācija, to publicēšana, publiskošana, reproducēšana un izplatīšana jebkādā veidā bez autortiesību un blakustiesību subjekta piekrišanas.

Autortiesību likuma 69.pants¹⁴ nosaka autortiesību subjekta tiesības pārkāpuma gadījumā, paredzot, ka tiesību subjekts var prasīt savu tiesību atzīšanu (nereti var būt

¹³ **Autortiesību likuma 20.panta pirmās daļas 1.apakšpunkts.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 14.panta un 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts reproducēt publiskotus un publicētus darbus citātu un fragmentu veidā zinātniskos, pētniecības, polemiskos un kritiskos nolūkos, kā arī ziņu raidījumos un aktuālo notikumu apskatos izmantošanas mērķim atbilstošā apjomā.

¹⁴ **Autortiesību likuma 69.pants. Autortiesību un blakustiesību subjektu tiesību aizsardzība.**

(1) Autortiesību un blakustiesību subjekti, mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas un citi autortiesību un blakustiesību subjekti pārstāvji ir tiesīgi:

- 1) prasīt, lai persona, kura prettiesiski izmantojusi autortiesību vai blakustiesību objektu, atzīst autortiesību vai blakustiesību subjektu tiesības;
- 2) aizliegt savu darbu izmantošanu;
- 3) prasīt, lai persona, kura prettiesiski izmanto autortiesību vai blakustiesību objektu, atjauno iepriekšējo stāvokli, kāds bija līdz tiesību pārkāpšanai, un pārtrauc prettiesiskās darbības vai neapdraud radošo darbību;
- 4) prasīt, lai persona pārtrauc darbības, kas atzīstamas par sagatavošanos autortiesību vai blakustiesību objektu prettiesiskai izmantošanai;
- 5) prasīt, lai persona, kura prettiesiski izmantojusi autortiesību vai blakustiesību objektu, atlīdzina autortiesību vai blakustiesību subjektam radītos zaudējumus un morālo kaitējumu;
- 6) prasīt, lai tiek iznīcināti kontrafakta eksemplāri;
- 7) prasīt, lai starpnieki, kuru sniegtie pakalpojumi tiek izmantoti nolūkā pārkāpt autortiesību vai blakustiesību subjektu tiesības vai kuri padara iespējamu šādu pārkāpumu, veic attiecīgus pasākumus, lai pārtrauktu izmantotāju iespējas

strīds par autorību u.tml., piemēram, gadījumā, kad darba autors nav bijis zināms), kā arī pārkāpuma izbeigšanu un tāda stāvokļa atjaunošanu, kāds bija pirms pārkāpuma iestāšanās, kas ietver arī visu kontrafakto eksemplāru (prettiesiski izgatavotās autortiesību vai blakustiesību objektu kopijas) iznīcināšanu, kā arī pārkāpuma rezultātā nodarīto zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzināšanu.

Jāpiebilst, ka atkarībā no pārkāpuma izdarīšanas apstākļiem, saskaņā ar Civillikuma 1782.pantu¹⁵, darba devējs var būt civiltiesiski atbildīgs pret trešajām personām par zaudējumiem, ko tā darbinieki ar savu darbību nodarījuši.

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 155.⁸pantā¹⁶ paredzēta administratīva atbildība par autortiesību vai blakustiesību pārkāpumu. Administratīvā atbildība par šo pārkāpumu iestājas, ja par šo pārkāpumu pēc to rakstura nav paredzēta kriminālatbildība¹⁷. Arī administratīvā atbildība par autortiesību vai blakustiesību pārkāpumu atkarībā no tā izdarīšanas apstākļiem var iestāties kā pašam pedagogam, tā arī mācību iestādei (vai citai personai, kurai ir sava juridiskā personība)¹⁸. Turklāt administratīvā soda piemērošana neatņem cietušajai personai (autortiesību vai blakustiesību subjektam) tiesības prasīt zaudējumu vai morālā kaitējuma atlīdzināšanu attiecīgā administratīvā procesa ietvaros¹⁹ vai ceļot prasību tiesā civiltiesiskā kārtībā²⁰.

Atsevišķos autortiesību vai blakustiesību pārkāpumu gadījumos, kad radīts būtisks kaitējums citas personas interesēm (ne vien nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums (nodarījuma izdarīšanas brīdī pārsniedz piecu tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsumm²¹), bet arī apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās

izdarīt šādus pārkāpumus. Ja starpnieks neveic attiecīgus pasākumus, autortiesību vai blakustiesību subjektam vai tā pārstāvim ir tiesības vērsties pret starpnieku.

(2) Lai aizsargātu savas tiesības, autortiesību un blakustiesību subjekti vai to pārstāvji var vērsties tiesā. Ja pārkāptas tiesības, kas aizsargājamās šā likuma X nodaļā noteiktajā kārtībā, prasību par pārkāpto tiesību aizsardzību ceļ pats autortiesību un blakustiesību subjekts vai arī autortiesību un blakustiesību subjektu vārdā — mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija.

(3) Autortiesību un blakustiesību subjekti, sniedzot tiesā prasību par tiesību pārkāpšanu, ir atbrīvoti no valsts nodevas. Mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas, sniedzot tiesā prasību par to tiesību pārkāpšanu, kuras izriet no šā likuma 63.panta piektajā daļā minētajiem gadījumiem, ir atbrīvotas no valsts nodevas.

¹⁵ **Civillikuma 1782.pants.** Ja kāds nepiegrīž vajadzīgo uzmanību izvēloties kalpotājus un citus darbiniekus un nepārlicinās papriekš par viņu spējām un noderību izpildīt viņiem uzliekamās pienākumus, tad viņš atbild par zaudējumiem, ko viņi ar to nodarījuši trešai personai.

¹⁶ **Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 155.⁸pants.** Par autortiesību vai blakustiesību pārkāpšanu — uzliek naudas sodu fiziskajām personām līdz septiņsimt *euro*, bet juridiskajām personām — līdz septiņtūkstoš simt *euro*, konfiscējot autortiesību un blakustiesību pārkāpuma objektus un to nesējus.

¹⁷ **Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 9.panta otrā daļa.**

¹⁸ **Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 14.¹pants.** Šajā kodeksā un pašvaldību domju izdotajos saistošajos noteikumos īpaši paredzētajos gadījumos par administratīvajiem pārkāpumiem pie atbildības ir saucamas juridiskās personas. Personas, kuras veic komercdarbību, bet nav juridiskās personas, par administratīvajiem pārkāpumiem atbild tāpat kā juridiskās personas.

¹⁹ **Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 39.panta pirmā daļa.** Ja administratīvā pārkāpuma rezultātā nodarīts mantisks zaudējums fiziskajai vai juridiskajai personai, tad, izskatot administratīvā pārkāpuma lietu, tiesai ir tiesības vienlaikus izlemt jautājumu par vainīgā pienākumu atlīdzināt mantisko zaudējumu.

²⁰ **Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 39.panta trešā daļa.** Citos gadījumos jautājumu par administratīvā pārkāpuma rezultātā nodarīta mantiskā zaudējuma vai morālā kaitējuma atlīdzināšanu izlemj civilās tiesvedības kārtībā.

²¹ **Likuma Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 23.panta otrā daļa.** Par ievērojamu mantisko zaudējumu atzīstams mantiskais zaudējums, kas nodarījuma izdarīšanas brīdī pārsniedz piecu tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsumm.

intereses vai ja šāds apdraudējums ir ievērojams²²), vai pārkāpums izdarīts lielā apmērā (ja nozieguma priekšmeta kopējā vērtība nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijusi mazāka par piecdesmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu²³), kā arī par līdzautorības uzspiešanu vai piespiešanu atteikties no autorības, kas paveikta ar vardarbību, draudiem vai šantāžu, paredzēta kriminālatbildība²⁴.

Jāpiebilst, ka arī papildus kriminālsodam, vainīgajai personai jākompensē cietušajam radītie zaudējumi un morālais kaitējums. Šādu pieteikumu cietušais var iesniegt kriminālprocesā, un tādā gadījumā to izskatīs kopā ar krimināllietu, vai arī iesniedzot prasības pieteikumu civiltiesiskā kārtībā.

6. Jautājums

Kas var pārbaudīt vai kontrolēt konkrētu pedagogu vai mācību iestādi par Autortiesību likuma ievērošanu?

Atbilde

Tiesības kontrolēt vai pārbaudīt kādu personu ir tikai un vienīgi tiesībsargājošām iestādēm (piemēram, policijai) likumā noteiktos gadījumos. Gan kriminālprocesa, gan administratīvā procesa ietvaros policijas darbiniekiem var būt pilnvarojums veikt zināmas darbības mācību iestādes telpās. Piemēram, policijas darbinieki, uzraugot sabiedriskās kārtības ievērošanu, var ierasties mācību iestādē un pieprasīt uzrādīt licenci mūzikas atskaņošanai publiskajā izpildījumā gadījumos, kad mācību iestādē notiek kādi ārpus nodarbību pasākumi (skolas diskotēka u.tml.). Šādā gadījumā policijas darbinieki var pieņemt lēmumu par administratīvā pārkāpuma lietvedības uzsākšanu, sastādot administratīvā pārkāpuma protokolu²⁵, ja mācību iestāde nevarēs

²² **Likuma Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 23.panta otrā daļa.** Atbildība par Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ar kuru radīts būtisks kaitējums, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā ne vien nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums, bet arī apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses vai ja šāds apdraudējums ir ievērojams.

²³ **Likuma Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 20.pants.** Atbildība par Krimināllikumā paredzēto noziegumu, kas izdarīts lielā apmērā, iestājas, ja nozieguma priekšmeta kopējā vērtība nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijusi mazāka par piecdesmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu. Priekšmetu vērtība nosakāma atbilstoši tirgus cenām vai tām pielīdzinātām cenām nodarījuma izdarīšanas laikā.

²⁴ **Krimināllikuma 148.pants.** Autortiesību un blakustiesību pārkāpšana.

(1) Par autortiesību vai blakustiesību pārkāpšanu, ja ar to radīts būtisks kaitējums ar likumu aizsargātām personas interesēm, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

(2) Par šā panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ja to izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

(3) Par autortiesību vai blakustiesību pārkāpšanu, ja tā izdarīta lielā apmērā vai ja to izdarījusi organizēta grupa, vai par piespiešanu ar vardarbību, draudiem vai šantāžu atteikties no autorības, vai par līdzautorības uzspiešanu, ja tā izdarīta ar vardarbību, draudiem vai šantāžu, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem, atņemot tiesības uz noteiktu nodarbošanos uz laiku līdz pieciem gadiem, un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās.

²⁵ **Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 238.1.panta pirmā daļa.**

uzrādīt licenci vai arī norādīt, ka cita persona (piemēram, pasākuma rīkotājs vai pašvaldība) ir saņēmusi šādu licenci.

Nedz autortiesību, nedz blakustiesību īpašniekiem, nedz arī mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām patstāvīgi nav tiesību nedz ierasties mācību iestādē, nedz citā veidā to kontrolēt. Tomēr, saņemot ziņas par iespējamu to tiesību pārkāpumu, tiesību subjekti var vērsties policijā vai tiesā savu tiesību aizsardzībai, savukārt šīs tiesību aizsardzības iestādes gan ir tiesīgas veikt darbības, lai konstatētu autortiesību pārkāpuma faktu mācību iestādē vai no atsevišķa pedagoga puses. Turklāt arī civilprocesā personām ir tiesības iesniegt pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu²⁶ vai arī lūgumu par informācijas pieprasīšanu intelektuālā īpašuma pārkāpuma lietās²⁷. Apmierinot kādu no šiem lūgumiem, tiesa uzliks par pienākumu noteiktai personai sniegt informāciju vai iesniegt tiesā noteiktus dokumentus (to kopijas) vai cita veida pierādījumus.

7. Jautājums

Kur var griezties ar sūdzību par savu autortiesību pārkāpumu?

Atbilde

Pastāvot aizdomām par autortiesību vai blakustiesību pārkāpumu, atkarībā no apstākļiem var izvēlēties vairākus rīcības modeļus.

Vispirms būtu jāapsver iespēja sazināties ar potenciālo pārkāpēju, lūdzot pārtraukt pārkāpumu, kā arī atlīdzināt ar to nodarītos zaudējumus un morālo kaitējumu, vienojoties par turpmākām darba izmantošanas tiesībām, ja nepieciešams.

Gadījumā, ja neizdodas panākt vienošanos ar potenciālo pārkāpēju vai arī sazināšanās ar potenciālo pārkāpēju nav ieteicama kādu apsvērumu dēļ (piemēram, pārkāpējs varētu iznīcināt pierādījumus par pārkāpuma esamību u.tml.), jāizvērtē vērsšanās policijā ar iesniegumu par tiesību pārkāpumu vai arī vērsšanās tiesā ar prasību pret pārkāpēju civiltiesiskā kārtībā.

Atkarībā no pieļautā pārkāpuma rakstura policijai būtu jāierosina administratīvā pārkāpuma lietvedība vai kriminālprocess (vai arī jānosūta materiāli pēc piekritības)^{28,29}.

²⁶ Skat. **Civilprocesa likuma 16.nodaļa** (Civilprocesa likuma aktuālā versija atrodama tīmekļa vietnē www.likumi.lv)

²⁷ Skat. **Civilprocesa likuma 250.¹⁶ pants**.

²⁸ **Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 238.¹ panta pirmā daļa**.

²⁹ **Kriminālprocesa likuma 370.pants. Kriminālprocesa uzsākšanas pamats**

(1) Kriminālprocesu var uzsākt, ja pastāv reāla iespēja, ka noticis noziedzīgs nodarījums.

(2) Kriminālprocesu var uzsākt arī tad, ja ziņas satur informāciju par iespējamu notikušu noziedzīgu nodarījumu un tās ir iespējams pārbaudīt tikai ar kriminālprocesa līdzekļiem un metodēm.

Administratīvā pārkāpuma lietas par autortiesību vai blakustiesību pārkāpumiem izskatīs rajonu (pilsētu) tiesu tiesneši³⁰, pieņemot lēmumu par administratīvā soda piemērošanu un citus jautājumus. Krimināllietās par autortiesību vai blakustiesību pārkāpumiem spriedumus, ar kuriem piemēros kriminālsodus un izlems citus jautājumus, izskatīs rajona (pilsētu) tiesas.

Galvenā atšķirība starp vēšanos pret pārkāpēju civiltiesiskā kārtībā vai vēšanos ar iesniegumu policijā ir tāda, ka civilās tiesvedības mērķis ir atrisināt strīdu starp personām, nosakot pārkāpējam pienākumu izbeigt pārkāpumu, atlīdzināt zaudējumus un morālo kaitējumu u.tml., savukārt administratīvā pārkāpuma vai noziedzīga nodarījuma izdarīšanas gadījumā pārkāpējs tiks sodīts valsts vārdā par izdarīto likumpārkāpumu (turklāt gadījumā, ja tiks piemērots naudas sods, šī nauda tiks ieskaitīta valsts budžetā, nevis izmantota nodarīto zaudējumu vai morālā kaitējuma atlīdzināšanai), savukārt zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzināšanas jautājums tiks risināts paralēli un papildus piemērotajam sodam. Administratīvā procesa un kriminālprocesa ietvaros uz attiecīgo tiesībsargājošo iestādi gulsies pienākums noskaidrot lietas apstākļus un savākt visus nepieciešamos pierādījumus, lai konstatētu, ka pārkāpums noticis, un personu, kura to izdarījusi, kā arī citus relevantos apstākļus, turpretī civilprocesā darbojas sacīkstes princips, kas paredz, ka personai pašai jāmeklē un jāsniedz tiesai pierādījumi, kas apstiprina tās izvirzīto prasījumu pamatotību, nepieciešamības gadījumā lūdzot tiesas palīdzību šajā procesā.

8. Jautājums

Skaidrojumā tika minēts, ka jebkurš bērna izpausmes veids jau var būt uzskatīts par "darbu" un ka darbs nedrīkst būt izkropļots. Šādā kontekstā – kas ir bērnu darbu labošana, vai skolotājs drīkst kaut ko svītrot, labot, mainīt bērna darbā, piemēram, labot kļūdas?

Atbilde

Lai bērna izpausmes veids būtu kvalificējams kā darbs autortiesību izpratnē, tam jāatbilst Autortiesību likumā sniegtajai darba definīcijai. Autortiesību likums nosaka, ka darbs ir autora radošās darbības rezultāts literatūras, zinātnes vai mākslas jomā neatkarīgi no tā izpausmes veida, formas un vērtības. Autortiesību aizsardzība attiecas tikai uz objektu, kurš ir oriģināls tajā ziņā, ka tas ir tā autora intelektuālā jaunrade³¹.

Tādējādi, piemēram, diktāta pieraksts vai citāda uzdevuma risinājums, kur principā ir iespējams tikai viens pareizais variants, nevar tikt uzskatīts par audzēkņa darbu. Citādi

³⁰ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 213.pants.

³¹ 2009.gada 17.jūlija EST spriedums lietā C-5/08 Infopaq/Danske Dagblades/elfWörter 37.punkts

ir gadījumā ar atstāstījumu, sacerējumu vai referātu – šādi objekti atzīstami par darbiem autortiesību izpratnē.

Neraugoties uz iepriekš minēto, pedagogs noteikti drīkst labot gan stila, gan gramatikas kļūdas, gan norādīt uz citiem trūkumiem audzēkņa sniegtā un sniegt ierosinājumus, kā šis sniegums uzlabojams. Jāatceras, ka darbs kā radošās darbības rezultāts ir nošķirams no fiziskā objekta (burtnīcas vai papīra lapas u.tml.), kurā tas iekļauts. Pedagogs, labojot kļūdas, neizdara izmaiņas šajā autora darbā, bet gan veic piezīmes pie autora darba reprodukcijas (burtnīcā vai papīra lapā u.tml.), turklāt šis „labotais” darbs tālāk netiek izmantots, bet gan tiek atdots atpakaļ audzēknim izskatīšanai. Turklāt, pedagogi, labojot darbu, parasti izmanto citas krāsas rakstāmo, lai nepārprotami nošķirtu to izdarītos labojumus, nevis uzdod šos labojumus par darba sastāvdaļu. Šai sakarā jānorāda, ka tās ir autora tiesības iebilst vai neiebilst pret sava darba pārveidošanu, nevis pienākums to darīt³². Tādējādi audzēknis, piemēram, izlemjot ar attiecīgo sacerējumu piedalīties skolas olimpiādē, var vai nu piekrist pedagoga ierosinājumiem un akceptēt labojumus vai arī nepiekrīt un neakceptēt tos. Protams, šajā gadījumā pedagogam ir tiesības atteikties pieņemt nelaboto darbu turpmākai izmantošanai dalībai skolas olimpiādē kā neatbilstošu izvirzītajām prasībām u.tml.

Audzēkņa tiesību pārkāpums būtu gadījumā, ja pedagogs izdarītu grozījumus darbā un, neprasot audzēkņa piekrišanu, uzdotu šādu pārveidotu darbu par audzēkņa darbu. Jāpiebilst, ka arī šādā gadījumā tās joprojām būtu audzēkņa tiesības celt pretenzijas pret šādiem pārgrozījumiem vai nē.

9. Jautājums

Vēl par darbu kropļošanu – vai nedrīkst kropļot tikai darbu vai arī darba reprodukciju? Piemēram, vai drīkst sagriezt un izmantot, piemēram, kolāžai fotogrāfijas vai ilustrācijas no veciem žurnāliem u.tml.?

Atbilde

Autori ir ekskluzīvas tiesības atļaut vai aizliegt viņu darbu reproducēšanu pilnībā vai daļēji. No tā izriet, ka autora tiesību atļaut vai aizliegt aizsardzības objekts ir “darbs”. Autortiesību aizsardzība attiecas tikai uz objektu, kurš ir oriģināls tajā ziņā, ka tas ir tā autora intelektuālā jaunrade. Darba daļas nav pakļautas atšķirīgam regulējumam kā darbs kopumā. No tā izriet, ka arī tās ir aizsargātas ar autortiesībām,

³² **Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 5. un 6. apakšpunkts.** Darba autoram ir neatsavināmas autora personiskās tiesības uz darba neaizskaramību — tiesības atļaut vai aizliegt izdarīt jebkādus pārveidojumus, grozījumus un papildinājumus gan pašā darbā, gan tā nosaukumā un/vai pretdarbību (arī uz vienas pusē atkāpšanos no līguma, neatlīdzinot zaudējumus) jebkurai sava darba izkropļošanai, sagrozišanai vai citādi pārveidošanai, kā arī tādai autora tiesību aizskaršanai, kas var kaitēt autora godam vai cieņai.

jo tās kā tādas veido kopējā darba oriģinalitāti. Attiecīgi autortiesību aizsardzība attiecas arī uz darba dažādām daļām ar nosacījumu, ka tās ietver dažus elementus, kas ir šī darba autora intelektuālās jaunrades izpausme³³.

Tomēr darbs (kā autora radošās darbības rezultāts) jānošķir no tā materiālā objekta, kurā tas ir ietverts. Autora tiesības neattiecas uz turpmāku rīcību ar priekšmetiem, kuros ietverts vai fiksēts viņu radošās darbības rezultāts, kad tie ar viņa piekrišanu ir tikuši izplatīti (vienīgais izņēmums ir vizuālās mākslas oriģināldarbu publiska tālāk pārdošana, kuras rezultātā autoram saglabājas neatsavināmas tiesības saņemt atlīdzību). Tādējādi, būtībā ir atļauts darbu kopijas iznīcināt – to neuzskata par darba kropļošanu.

Savukārt attiecībā uz tiesībām šādas darba reprodukcijas vai darba reprodukciju daļas izmantot jauna darba – kolāžas - radīšanai, jānorāda, ka noteicošais būs tas, vai attiecīgi izmantotie fotogrāfiju vai ilustrāciju fragmenti būs uzskatāmi par darba reprodukciju, proti, vai izmantotie fragmenti reproducēs tādu darba daļu, kura atspoguļo attiecīgā darba oriģinalitāti tādā veidā, ka izmantotie fragmenti ietvers tādu elementu skaitu, kas pauž šī darba autora intelektuālo jaunradi³⁴. Citiem vārdiem sakot, ja izmantotā darba fragmenti ļaus atpazīt darbu, no kura tie radušies, tādā gadījumā būs jāuzskata, ka ir notikusi attiecīgā darba daļēja reproducēšana³⁵. Ja izmantotie fragmenti būs pārāk smalki vai citādi tādi, kas neļaus atpazīt darbu, kura sastāvdaļa tie ir, tādā gadījumā nebūs pamata uzskatīt, ka notikusi darba reproducēšana.

Domājams, ka neatkarīgi no tā, vai attiecīgo fragmentu izmantošana kolāžas radīšanai, varētu būt uzskatāma par agrāka darba reproducēšanu, izgatavojot šādas kolāžas (kas atzīstamas par darbiem autortiesību izpratnē) mācību iestādē mācību procesa ietvaros, tajā skaitā, ja to darīs audzēkņi, būs pamats atsaukties uz Autortiesību likumā paredzēto autora tiesību ierobežojumu izglītības mērķiem³⁶. Jāatceras gan, ka gadījumā, ja agrāku darbu fragmenti ir atpazīstami izveidotajā kolāžā, būtu korekti norādīt uz šiem darbiem un to autoriem.

Savukārt, ja attiecīgā kolāža tiks tālāk izmantota ārpus mācību iestādes, piemēram, izstādē, vai atsavināta, to pārdodot, vai reproducēta, tādā gadījumā gan būtu nepieciešams saņemt autortiesību subjekta piekrišanu. Jāpiebilst, ka Latvijas tiesu

³³ 2009.gada 17.jūlija EST spriedums lietā C-5/08 Infopaq/Danske Dagblades/elfWörter 33.-39.punkts.

³⁴ 2009.gada 17.jūlija EST spriedums lietā C-5/08 Infopaq/Danske Dagblades/elfWörter 50.punkts.

³⁵ **Autortiesību likuma 1.panta 17.apakšpunkts. Reproducēšana** — autortiesību vai blakustiesību objekta vienas kopijas vai vairāku kopiju izgatavošana ar jebkuriem līdzekļiem jebkādā formā un mērogā, pilnībā vai daļēji, arī autortiesību vai blakustiesību objekta vai tā daļas īslaicīga vai pastāvīga uzglabāšana elektroniskā veidā, kā arī trīsdimensiju kopijas izgatavošana no divdimensiju objekta vai divdimensiju kopijas izgatavošana no trīsdimensiju objekta.

³⁶ **Autortiesību likuma 21.panta pirmā daļa.** Obligāti norādīt izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts izziņotus vai publicētus darbus vai to fragmentus izmantot izglītības standartiem atbilstošās mācību grāmatās, radio un televīzijas raidījumos, audiovizuālos darbos, vizuālos uzskates līdzekļos un tamlīdzīgi, kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības un pētniecības iestādēs nepastarpinātā mācību un pētniecības procesā to darbības mērķim atbilstošā apjomā nekomerciālos nolūkos.

praksē ir bijuši gadījumi, kad fotogrāfiju autors, kuru fragmenti ietverti vēlākā kolāžā, ir veiksmīgi vērsies pret pārkāpēju savu tiesību aizsardzībai.

10. Jautājums

Vai ēku interjers ir aizsargāts kā autora darbs? Piemēram, ja pedagogs pieredzes apmaiņas braucienā apmeklēja citu mācību iestādi un vēlas nofotografēt kādas mācību telpas?

Atbilde

Ēkas interjers ir aizsargāts ar autortiesībām, ja tas ir oriģināls tajā ziņā, ka tas ir tā autora intelektuālā jaunrade³⁷. Ikvienai personai tomēr ir tiesības, neprasot autora piekrišanu un nemaksājot atlīdzību, izgatavot šādu publiski pieejamu interjeru fotogrāfijas, pamatojoties uz Autortiesību likumā noteikto autora tiesību ierobežojumu³⁸, kas nosaka, ka publiskās vietās pastāvīgi izstādīta arhitektūras, fotogrāfijas, vizuālās mākslas, dizaina, kā arī lietišķās mākslas darba attēlojumu drīkst izmantot personiskai lietošanai vai ietvert darbos nekomerciālā nolūkā. Jāņem gan vērā, ka citā valstī var būt citāds regulējums, tāpēc, lai izvairītos no jebkādam šaubām, vienmēr būtu vēlams pajautāt saimnieku piekrišanu.

11. Jautājums

Vai redaktors drīkst mainīt autoru darbus, vai tā nav darba kropļošana?

Atbilde

Autoram ir tiesības uz darba neaizskaramību – tiesības atļaut vai aizliegt izdarīt jebkārus pārveidojumus, grozījumus un papildinājumus gan pašā darbā, gan tā nosaukumā³⁹. Tādējādi redaktors drīkst rediģēt autora darbu, ja viņš par to ir vienojies ar autoru, tomēr autoram saglabājas tiesības iebilst pret tādiem pārveidojumiem, grozījumiem vai papildinājumiem, kuriem viņš nepiekrīt. Gadījumā, ja redaktoram un autoram neizdodas vienoties par abpusēji pieņemamu darba rediģējumu, redaktoram, visticamāk, būs tiesības atteikties publiskot attiecīgo darbu.

³⁷ 2009.gada 17.jūlija EST spriedums lietā C-5/08 Infopaq/Danske Dagblades/elfWörter 37.punkts.

³⁸ **Autortiesību likuma 25.panta pirmā daļa.** Publiskās vietās pastāvīgi izstādīta arhitektūras, fotogrāfijas, vizuālās mākslas, dizaina, kā arī lietišķās mākslas darba attēlojumu drīkst izmantot personiskai lietošanai, informācijā ziņu raidījumos vai aktuālo notikumu apskatos vai ietvert darbos nekomerciālā nolūkā.

³⁹ **Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 5.apakšpunkts.** Darba autoram ir neatsavināmas autora personiskās tiesības uz darba neaizskaramību - tiesības atļaut vai aizliegt izdarīt jebkārus pārveidojumus, grozījumus un papildinājumus gan pašā darbā, gan tā nosaukumā.

12. Jautājums

Vai mācību iestādē drīkst klausīties mūziku (piemēram, radio vai legālus ierakstus) ārpus stundām (piemēram, skolotāju atpūtas brīžos, savos kabinetos u.c.) bez saskaņošanas ar autoriem?

Atbilde

Neprasot autoru un blakustiesību subjektu atļauju un nemaksājot atlīdzību, atļauts mācību iestādē ārpus mācību procesa klausīties mūziku (piemēram, radio, *youtube* vai *itunes* vai citādus ierakstus), skatīties televīzijas pārraides vai filmas (piemēram, ierakstus vai *itunes*) u.tml., ja šāda skatīšanās vai klausīšanās nav uzskatāma par publisku izpildījumu autortiesību izpratnē, proti, tāds izmantojums, kas paredzēts vairākiem ar izmantojuma veicēju vai savstarpēji personīgi nesaistītiem sabiedrības locekļiem⁴⁰. Tādējādi, ja pedagogs atpūtas brīdī savā kabinetā vai skolotāju istabā klausās mūziku vai televīzijas pārraidi, uzskatāms, ka šādai darbu un blakustiesību objektu izmantošanai nav nepieciešams saņemt licenci, ja visi pedagogi, kas atrodas šajā telpā ir savstarpēji pazīstami un personīgi saistīti kā kopā strādājoši kolēģi.

13. Jautājums

Vai vecāku sapulcēs var izmantot mūziku bez saskaņošanas ar autoriem?

Atbilde

Mūzikas atskaņošanai (radio, ieraksti, televīzijas mūzikas kanāli, *youtube* u.tml.) nepieciešams saņemt licenci no autoriem un blakustiesību subjektiem, ja šāda mūzikas atskaņošana uzskatāma par publisku izpildījumu autortiesību izpratnē, proti, tāds izmantojums, kas paredzēts vairākiem ar izmantojuma veicēju vai savstarpēji personīgi nesaistītiem sabiedrības locekļiem⁴¹. Ievērojot to, ka vienā klasē mācošos bērnu vecāki un pedagogi ir savstarpēji personīgi pazīstami un saistīti, nav uzskatāms, ka šāda mūzikas atskaņošana ir publisks izpildījums autortiesību izpratnē, un attiecīgi šādai mūzikas atskaņošanai nav nepieciešams saņemt licenci.

14. Jautājums

Autortiesību likums paredz autoru un mantisko tiesību subjektu tiesību ierobežojumu attiecībā uz publisko patapinājumu, kurā nav nekāda izņēmuma attiecībā uz mācību iestāžu bibliotēkām, savukārt Ministru Kabineta 2007.gada 21.augusta noteikumu

⁴⁰ Autortiesību likuma 1.panta 15.apakšpunkts.

⁴¹ Autortiesību likuma 1.panta 15.apakšpunkts.

Nr. 565 "Kārtība, kādā aprēķina, izmaksā un sadala atlīdzību par publisko patapinājumu" 5.1.punkts nosaka, ka „atlīdzības lielumu par kārtējo gadu aprēķina, pamatojoties uz informāciju, ko katru gadu līdz 15.februārim Kultūras ministrijā iesniedz valsts un pašvaldību pārziņā esošās bibliotēkas (izņemot izglītības iestāžu bibliotēkas) un atvasinātu publisku personu pārziņā esošās valsts nozīmes bibliotēkas – par tām iepriekšējā gadā valsts un pašvaldības piešķirto finansējumu krājumu ... papildināšanai”. Kā rīkoties skolu bibliotēkām, uz ko ar likumu attiecas publiskais patapinājums, bet nav noteikta kārtība, kā to iekasēt?

Atbilde

Autortiesību likuma 19¹.panta pirmā daļa nosaka, ka autortiesības nav uzskatāmas par pārkāptām, ja bez autora piekrišanas, bet samaksājot viņam taisnīgu atlīdzību, publicēts darbs tiek izmantots publiskam patapinājumam. Analogisku regulējumu attiecībā uz blakustiesību objektiem paredz Autortiesību likuma 54.panta ceturtnā daļa, kas nosaka, ka blakustiesības nav uzskatāmas par pārkāptām, ja bez blakustiesību subjekta piekrišanas, bet samaksājot viņam taisnīgu atlīdzību, filmas un fonogrammas, kā arī blakustiesību objekti, kas iekļauti filmā vai fonogrammā, tiek izmantoti publiskam patapinājumam. Autortiesību likuma 19¹.panta otrā daļa savukārt nosaka, ka Ministru kabinets nosaka šīs atlīdzības aprēķināšanas kārtību attiecībā uz valsts, pašvaldību vai citu atvasinātu publisku personu un privātajām bibliotēkām.

Tas apstākļi, ka Ministru kabinets nav paredzējis izglītības iestāžu bibliotēkām sniegt informāciju par tām piešķirto finansējumu, un tādējādi tas netiek ņemts vērā, aprēķinot autoriem un blakustiesību subjektiem izmaksājamās atlīdzības lielumu, nenozīmē to, ka Autortiesību likumā noteiktais autora un blakustiesību subjektu tiesību ierobežojums attiecībā uz darbu un blakustiesību objektu izmantošanu publiskam patapinājumam neattiecas uz izglītības iestāžu bibliotēkām, bet vien to, ka likumdevējs apzināti vēlējis izslēgt no atlīdzības, kas izmaksājama autoriem un blakustiesību subjektiem, aprēķināšanas finansējumu, kas piešķirts izglītības iestāžu bibliotēku krājumu papildināšanai. Tādējādi izglītības iestāžu bibliotēkām nav jāveic nekādas darbības šai sakarā, vienlaicīgi saglabājot tiesības atsaukties uz Autortiesību likumā paredzēto autora un blakustiesību subjektu tiesību ierobežojumu attiecībā uz publisko patapinājumu.

15. Jautājums

Ja es vēlos izveidot, piemēram, latviešu valodas uzdevumu krājumu par interpunkcijas jautājumiem, publiskot to citiem savas pilsētas / novada kolēģiem – kā rīkoties, izmantojot tekstiem daiļdarbu fragmentus (iespējams, tos pielāgojot veicamajam uzdevumam)? Vai drīkst izmantot latviešu literatūras klasiku? Kādi būtu korektas rīcības soļi?

Atbilde

Visvienkāršākais risinājums būtu izmantot šajā nolūkā tos darbus, uz kuriem autortiesības jau beigušās (autortiesības ir spēkā visu autora dzīves laiku un 70 gadus pēc autora nāves⁴²). Izmantojot tulkotus darbus, uz kuriem autortiesības jau beigušās, vienmēr jāpārlicinās, vai arī autortiesības uz tulkojumu vairs nav spēkā. Jāatceras, ka arī pēc mantisko autora tiesību termiņa beigšanās autora nemantiskās tiesības, piemēram, tiesības uz vārdu paliek spēkā, tāpēc, izmantojot šādu darbu fragmentus, joprojām būtu jālieto atsauce uz autoru, kā arī būtu jāpievieno tiesību atruna, proti, ka interpunkcijas kļūdas vai citi pārveidojumi pieļauti apzināti, lai sasniegtu uzdevuma mērķi.

Likums paredz izņēmumu no autoru reproducēšanas tiesībām, kad šādi darbi vai to fragmenti tiek reproducēti nolūkā radīt jaunu mācību līdzekli – filmu, raidījumu, plakātu, uzdevumu u.tml. It sevišķi, ja šie citu autoru darbi vai to fragmenti izmantoti nolūkā ilustrēt apgūstamo vielu. Tādējādi, visticamāk, pedagogs varēs atsaukties uz izņēmumu, kas paredz tiesības izmantot darbu izglītības mērķiem⁴³ (neprasot autora piekrišanu un nemaksājot atlīdzību). Tomēr jāievēro, ka šādā gadījumā radītie mācību līdzekļi izmantojami tikai mācību iestādē (tātad nav atļauts tos padarīt pieejamus internetā), turklāt šādai izmantošanai jābūt nepastarpinātā mācību procesā un bez komerciāla nolūka. Domājams, ka minētais tiesību ierobežojums aptvers arī pedagoga tiesības izplatīt šādi sagatavotu mācību līdzekli tieši citiem kolēģiem (nevis padarot to brīvi pieejamu internetā), ciktāl šāda izplatīšana notiek bez komerciāla nolūka, turklāt attiecīgais mācību līdzeklis tiek turpmāk izmantots mācību iestādēs nepastarpinātā mācību procesā.

Gadījumā, ja šie citu autoru darbi vai to fragmenti izmantoti, citējot tos, tādā gadījumā pedagogs, visticamāk, varēs atsaukties uz izņēmumu no autora tiesībām, kad darbi tiek izmantoti informatīvam mērķim⁴⁴. Jānorāda, ka atsaukšanās uz šo izņēmumu ir pieļaujama arī gadījumos, kad pedagogs rada mācību līdzekli, kurš paredzēts publicēšanai (izdošanai kā mācību grāmata vai tml.) vai publiskošanai internetā, turklāt neatkarīgi no tā, vai šādai rīcībai ir komerciāls nolūks.

Jānorāda gan, ka nav izslēgta citāda šo tiesību normu interpretācija un piemērošana faktiskajiem apstākļiem. Šī iemesla dēļ ieteicams sazināties ar AKKA/LAA, kura

⁴² **Autortiesību likuma 36.panta pirmā daļa.**

⁴³ **Autortiesību likuma 21.panta pirmā daļa.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts izziņotus vai publicētus darbus vai to fragmentus izmantot izglītības standartiem atbilstošās mācību grāmatās, radio un televīzijas raidījumos, audiovizuālos darbos, vizuālos uzskates līdzekļos un tamlīdzīgi, kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības un pētniecības iestādēs nepastarpinātā mācību un pētniecības procesā to darbības mērķim atbilstošā apjomā nekomerciālos nolūkos.

⁴⁴ **Autortiesību likuma 20.panta pirmās daļas 1.punkts.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 14.panta un 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts reproducēt publiskotus un publicētus darbus citātu un fragmentu veidā ziņātniskos, pētniecības, polemiskos un kritiskos nolūkos, kā arī ziņu raidījumos un aktuālo notikumu apskatos izmantošanas mērķim atbilstošā apjomā.

pārstāv autoru tiesības, lai saņemtu attiecīgās organizācijas viedokli par iecerētās izmantošanas likumību konkrētajos apstākļos un nepieciešamības gadījumā atļauju darba fragmentu izmantošanai iecerētajā veidā.

16. Jautājums

Kādā apjomā var kopēt, ja skolotājs, gatavojoties stundām, vēlas izmantot kopēto materiālu no citām grāmatām pilnā apmērā, nevis iekļaujot tā daļu savā izstrādātajā mācību līdzeklī. Piemēram, angļu valodas skolotāji nenodarbojas ar mācību uzdevumu un mācību līdzekļu izgudrošanu (var būt tikai retos gadījumos), viņi izmanto augstā līmenī sagatavotos mācību uzdevumus no Lielbritānijas un citu angļiski runājošo valstu avotiem. Interesējoties par kopēšanas jautājumu ASV, esmu uzzinājusi, ka viņiem ir noteikti grāmatu kopēšanas apjomi, neprasot atļauju. Proti, speciāli skolotājiem izstrādātajā dokumentā ir norādīts, ka skolotājiem ir tiesības kopēt bez atļaujas grāmatas/darba 10%. Tāpēc es gribētu saņemt skaidrojumu par to, cik daudz lapaspusē procentuālajā izteiksmē var kopēt, lai izmantotu šīs lapaspuses pilnībā stundas laikā nevis tikai iekļaušanai savā izstrādātajā mācību līdzeklī?

Atbilde

Katrā valstī pastāv nacionālais regulējums attiecībā uz autortiesību un blakustiesību objektu izmantošanu. Gadījumā, kad darba izmantošana notiek Latvijā, saistošs ir Latvijas Republikas tiesību aktos ietvertais regulējums. Šobrīd nedz Autortiesību likums, nedz cits normatīvais akts nenosaka, cik daudz lapaspusē vai darba procentuālā izteiksmē ir atļauts reproducēt vai citādi izmantot, neprasot autortiesību subjekta piekrišanu un nemaksājot atlīdzību.

Šobrīd Latvijā tiek veidota autora mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija, kura administrēs autoru mantiskās tiesības attiecībā uz darbu reprogrāfisko reproducēšanu. Iespējams, ka autori, kas apvienosies šajā autora mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijā, vienosies par noteiktu apjomu procentuālā vai citādā skaitliskā izteiksmē, kādā būs atļauta darba reprogrāfiskā reproducēšana, neprasot atļauju un nemaksājot atlīdzību.

Autortiesību likumā paredzēti vairāki autora mantisko tiesību ierobežojumi, tomēr uz konkrēto gadījumu, visticamāk, būtu attiecināms autora tiesību ierobežojums, kad darbs tiek izmantots izglītības mērķiem⁴⁵. Jānorāda gan, ka, lai pedagogs saglabātu tiesības atsaukties uz šo tiesību ierobežojumu, šāda autora darba izmantošana nedrīkst

⁴⁵ **Autortiesību likuma 21.panta pirmā daļa.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts izziņotus vai publicētus darbus vai to fragmentus izmantot izglītības standartiem atbilstošās mācību grāmatās, radio un televīzijas raidījumos, audiovizuālos darbos, vizuālos uzskates līdzekļos un tamlīdzīgi, kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības un pētniecības iestādēs nepastarpinātā mācību un pētniecības procesā to darbības mērķim atbilstošā apjomā nekomerciālos nolūkos.

būt pretrunā ar darba autora ekonomiskajām interesēm, proti, tā nedrīkst konkurēt ar darba normālu izmantošanu. Šī iemesla dēļ nebūs pieļaujama sistemātiska darba reproducēšana, piemēram, pa nodaļai vai lekcijai katrā nodarbībā. Atsevišķu uzdevumu nokopēšana no dažādām citu autoru grāmatām laiku pa laikam, lai veicinātu apgūstamās vielas labāku apguvi, varētu būt attaisnojama.

17. Jautājums

Ja nodarbību konspekti un pasākumu scenāriji ir uzskatāmi par radošiem darbiem, vai mācību iestādes administrācija vai kāds cits cenzors drīkst iejaukties un mainīt tos?

Atbilde

Scenāriji noteikti ir atzīstami par darbiem autortiesību izpratnē. No uzdotā jautājuma nav īsti skaidrs, kas tiek domāts ar „nodarbību konspektiem” – vai ar to tiek domāts lekciju/nodarbību pieraksts, kuru veic audzēknis, vai arī nodarbības apraksts vai plāns, kuru sagatavo pedagogs. Atkarībā no tā, kurš no iepriekš minētajiem variantiem ir pareizais, nodarbību konspekts būs vai nu cita autora darba reprodukcija (ja tiek pierakstīta pedagoga nolasītā lekcija) vai arī patstāvīgs autora darbs.

Ievērojot iepriekš minēto, attiecīgo darbu pārveidošana ir atļauta tikai ar darba autora piekrišanu⁴⁶. Neviens no Autortiesību likumā paredzētajiem autoru tiesību izņēmumiem šajā gadījumā nav piemērojams, tā kā autora tiesību ierobežojumi attiecas tikai uz mantiskajām tiesībām, savukārt tiesības uz darba neaizskaramību ir autora personiskās tiesības, tādējādi attiecīgo darbu pārveidošanai jāsaņem autora piekrišana. Jāpiebilst, ka iepriekš minētais neierobežo audzēkņa tiesības izdarīt savas piezīmes, komentārus un pārdomas pie pierakstītā lekcijas konspekta, tā kā šādā veidā netiek mainīts pats darbs kā autora radošās darbības rezultāts.

18. Jautājums

Kādos nolūkos drīkst kopēt skolotāju darba plānus?

Atbilde

Ja skolotāja darba plāns ir atzīstams par darbu autortiesību izpratnē, tādā gadījumā uz to attiecas tāds pats regulējums, kā uz jebkuru citu darbu. Tādējādi skolotāja darba plāna kopēšana ir atļauta, ja vien tā notiek ar attiecīgā skolotāja (vai cita autortiesību

⁴⁶ **Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 5.apakšpunkts.** Darba autoram ir neatsavināmas autora personiskās tiesības uz darba neaizskaramību - tiesības atļaut vai aizliegt izdarīt jebkārus pārveidojumus, grozījumus un papildinājumus gan pašā darbā, gan tā nosaukumā.

subjekta) piekrišanu, kā arī gadījumos, kad uz šādu kopēšanu (reproducēšanu) attiecināms kāds no Autortiesību likumā paredzētajiem autora tiesību ierobežojumiem (piemēram, izmantošana izglītības mērķiem⁴⁷ vai reproducēšana personīgām vajadzībām^{48,49}, u.tml.). Šajā sakarā jāņem vērā arī skolotāja darba līguma noteikumi – pastāv iespēja, ka darba līgumā iekļauts noteikums, ka skolotājs nodod visas autora mantiskās tiesības uz darba attiecību ietvaros radītiem darbiem darba devējam – šādā gadījumā piekrišana attiecīgā darba izmantošanai jāprasa no skolotāja darba devēja, ja vien darbs netiek izmantots veidā, uz kuru attiecas autora mantisko tiesību ierobežojums.

19. Jautājums

Vai ir pieļaujama cita darba atdarināšana, piemēram, ilustrācijas pārzīmēšana uz afišas?

Atbilde

Cita darba pārzīmēšana uz afišas ir darba reproducēšana (jo reproducēšana aptver gan tiešu kopēšanu, gan arī netiešu kopēšanu), tādējādi šāds darba izmantošanas veids ietilpst autora ekskluzīvo tiesību jomā un šādai darba izmantošanai ir jāsaņem atļauja, ja vien uz šādu izmantošanu nav iespējams attiecināt kādu no autora tiesību ierobežojumiem. Piemēram, ja šāda afiša tiek izgatavota mācību procesa ietvaros mācību iestādē, lai informētu par kādu mācību pasākumu, visticamāk, ka attiecībā uz šādu izmantošanu varēs atsaukties uz autora tiesību ierobežojumu, kad darbs tiek izmantots izglītības mērķiem⁵⁰. Iepriekš minētais varētu attiekties arī uz gadījumiem, kad šādas afišas tiks izgatavotas mācību procesā nolūkā iemācīt veidot afišas, piemēram, vizuālās mākslas stundās u.tml. Jāatceras gan, ka šādā gadījumā korekti būtu norādīt autora vārdu un darba nosaukumu. Jāpiebilst, ka darba autoram joprojām

⁴⁷ **Autortiesību likuma 21.panta pirmā daļa.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts izziņotus vai publicētus darbus vai to fragmentus izmantot izglītības standartiem atbilstošās mācību grāmatās, radio un televīzijas raidījumos, audiovizuālos darbos, vizuālos uzskates līdzekļos un tamlīdzīgi, kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības un pētniecības iestādēs nepastarpinātā mācību un pētniecības procesā to darbības mērķim atbilstošā apjomā nekomerciālos nolūkos.

⁴⁸ **Autortiesību likuma 35.panta pirmā daļa.** Bez autora piekrišanas fiziskajai personai atļauts publicētus darbus, izņemot notis, reprogrāfiski reproducēt personiskai lietošanai bez tieša vai netieša komerciāla nolūka. Darbus reprogrāfiski reproducēt fiziskās personas labā un tās personiskai lietošanai drīkst personas, kuru valdījumā vai lietošanā ir reprogrāfiskai reproducēšanai paredzētās iekārtas un kuras nodrošina šādas reproducēšanas pieejamību fiziskajām personām par maksu vai bez tās. Autori un izdevēji ir tiesīgi saņemt taisnīgu atlīdzību par reprogrāfisko reproducēšanu.

⁴⁹ **Autortiesību likuma 34.panta pirmā daļa.** Bez autora piekrišanas fiziskajai personai atļauts darbus, kas iekļauti tiesiski iegūtā filmā vai fonogrammā vai arī citā aizsargājamā darba izpausmes formā, kā arī vizuālos darbus reproducēt (tai skaitā ciparu formātā) vienā kopijā personiskai lietošanai bez tieša vai netieša komerciāla nolūka. Šādas kopijas izgatavošanā nedrīkst iesaistīt citas personas. Autori ir tiesīgi saņemt taisnīgu atlīdzību par šādas kopijas izgatavošanu (nesēja atlīdzība).

⁵⁰ **Autortiesību likuma 21.panta pirmā daļa.** Obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot šā likuma 18.panta otrās daļas noteikumus, atļauts izziņotus vai publicētus darbus vai to fragmentus izmantot izglītības standartiem atbilstošās mācību grāmatās, radio un televīzijas raidījumos, audiovizuālos darbos, vizuālos uzskates līdzekļos un tamlīdzīgi, kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības un pētniecības iestādēs nepastarpinātā mācību un pētniecības procesā to darbības mērķim atbilstošā apjomā nekomerciālos nolūkos.

saglabāsies tiesības iebilst pret šādu sava darba pārveidojumu⁵¹, tā kā autora tiesību ierobežojumi neattiecas uz autora personiskajām tiesībām. Citos gadījumos, visticamāk, būs jāsaņem darba autora piekrišana.

20. Jautājums

Vai ir atļauts ar programmatūras palīdzību vienkārši pamainīt kādu zīmējuma detaļas krāsu?

Atbilde

Šāda darba izmainīšana ir atļauta tikai saskaņojot ar autoru, tā kā autoram ir tiesības iebilst pret katru sava darba pārveidojumu⁵², turklāt autora tiesību ierobežojumi neattiecas uz autora personiskajām tiesībām.

21. Jautājums

Vai es drīkstu ar audzēkņiem uzvest, piemēram, I.Ziedoņa pasaku un rādīt šo uzvedumu savā skolā arī pēcstundu pasākumos?

Atbilde

Šāda izmantošana ir atļauta, neprasot autora piekrišanu un nemaksājot autoratlīdzību, ja tā notiek izglītības programmas īstenošanas ietvaros mācību procesam atbilstošā apjomā un nekomerciālā nolūkā, turklāt, ja šādā auditorijā ir tikai pedagogi, izglītojamie vai personas, kas tieši saistītas ar attiecīgās izglītības programmas īstenošanu⁵³. Tādējādi, neatkarīgi no tā, vai tas notiek tieši stundu laikā vai ārpusstundu nodarbībā, šāda izmantošana ir atļauta, ja tā ir saistīta ar izglītības programmas īstenošanu. Tomēr jāatceras, ka arī šādā gadījumā obligāti jānorāda izmantotā darba nosaukums un autora vārds.

Jāpiebilst, ka gadījumos, ja šādu uzvedumu plānots demonstrēt attiecīgā uzvedumā darbojošos audzēkņu vecākiem, domājams, ka arī šādai demonstrēšanai nebūs

⁵¹ **Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 5.apakšpunkts.** Darba autoram ir neatsavināmas autora personiskās tiesības uz darba neaizskaramību - tiesības atļaut vai aizliegt izdarīt jebkādus pārveidojumus, grozījumus un papildinājumus gan pašā darbā, gan tā nosaukumā.

⁵² **Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 5.apakšpunkts.** Darba autoram ir neatsavināmas autora personiskās tiesības uz darba neaizskaramību - tiesības atļaut vai aizliegt izdarīt jebkādus pārveidojumus, grozījumus un papildinājumus gan pašā darbā, gan tā nosaukumā.

⁵³ **Autortiesību likuma 26.panta otrā daļa.** Ievērojot šā likuma otrās daļas noteikumus, bez autora piekrišanas un bez autoratlīdzības samaksas atļauts publiski izpildīt darbu izglītības programmas īstenošanas ietvaros mācību procesam atbilstošā apjomā nekomerciālam nolūkam, obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu un ievērojot nosacījumu, ka darbs tiek publiski izpildīts auditorijai, kurā ir tikai pedagogi, izglītojamie vai personas, kas tieši saistītas ar attiecīgās izglītības programmas īstenošanu.

nepieciešams saņemt autora piekrišanu, ja visi audzēkņi ir vienas klases skolēni, tā kā vienas klases skolēni un to vecāki tomēr ir savstarpēji pazīstami un personīgi saistīti, un tādējādi šāda darba izmantošana nav uzskatāma par publisku izpildījumu⁵⁴ Autortiesību likuma izpratnē. Citādi ir gadījumā, ja šāds uzvedums tiek demonstrēts visas skolas pasākumā, kurā piedalās dažādu klašu audzēkņu vecāki – šādā gadījumā nebūs pamata atsaukties uz iepriekš minēto autora tiesību ierobežojumu, jo šāda izmantošana būs uzskatāma par publisku izpildījumu, kurai jāsaņem autora piekrišana.

Domājams, ka arī gadījumā, kad šāda pasaka uzvesta mācību iestādes teātra pulciņā, kurā piedalās dažādu klašu audzēkņi, nebūtu jāprasa autora piekrišana, atsaucoties uz Autora tiesību likumā paredzēto autora tiesību ierobežojumu darba brīvai izmantošanai publiskā izpildījumā⁵⁵. Tomēr, demonstrējot šādu uzvedumu attiecīgā teātra pulciņa audzēkņu vecākiem, nebūtu pamata atsaukties uz iepriekš minēto autora tiesību ierobežojumu, turklāt šāda izmantošana būtu atzīstama par publisku izmantošanu, tā kā starp attiecīgā teātra pulciņa dalībniekiem un to vecākiem diez vai būtu konstatējama tā personiskā saistība, kāda parasti pastāv starp vienas klases audzēkņu vecākiem, un tādējādi šāda uzveduma demonstrēšanai būtu jāsaņem autora piekrišana.

Šaubu gadījumā ieteicams sazināties ar Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas Autoru apvienība (AKKA/LAA), kura pārstāv autoru tiesības, lai atkarībā no konkrētās situācijas saņemtu autortiesību subjektu piekrišanu.

⁵⁴ **Autortiesību likuma 1.panta 15.apakšpunkts. Publiskis izpildījums** — darba vai cita ar šo likumu aizsargāta objekta priekšnesums, atskaņojums vai kā citādi tieši vai ar jebkuras tehniskas ierīces palīdzību vai procesa starpniecību veikts izmantojums, kas paredzēts vairākiem ar izmantojuma veicēju vai savstarpēji personīgi nesaistītiem sabiedrības locekļiem.

⁵⁵ **Autortiesību likuma 26.panta otrā daļa.** Ievērojot šā likuma 18.panta otrās daļas noteikumus, bez autora piekrišanas un bez autoratlīdzības samaksas atļauts publiski izpildīt darbu izglītības programmas īstenošanas ietvaros mācību procesam atbilstošā apjomā nekomerciālam nolūkam, obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu un ievērojot nosacījumu, ka darbs tiek publiski izpildīts auditorijai, kurā ir tikai pedagogi, izglītojamie vai personas, kas tieši saistītas ar attiecīgās izglītības programmas īstenošanu.

22. Jautājums

Vai es drīkstu gatavot videomateriālu, kurā, piemēram, bērni skaita O.Vācieša dzeju (ja bērnu vecāki piekrituši, ka bērnu filmē), un rādīt šo filmu skolas pēc stundu pasākumā? Vai es drīkstu to ievietot interneta vietnē, lai to redzētu arī bērnu vecāki? Vai ir atļauta uzveduma vai filmas demonstrēšana, viesojoties citā skolā?

Atbilde

Nofilmējot izpildījumu, kurā bērni deklamē dzeju (kas aizsargāta ar autortiesībām), tiek iegūta izpildījuma fiksācija un darba (dzejas) reprodukcija. Šāda izmantošana ir atļauta, neprasot autora piekrišanu un nemaksājot autoratlīdzību, ja tas notiek izglītības iestādē nepastarpinātā mācību procesā un nekomerciālā nolūkā. Arī attiecīgā objekta turpmāka izmantošana ir atļauta izglītības iestādēs nekomerciālā nolūkā, turklāt neatkarīgi no tā, vai tas notiek tieši stundu laikā vai nodarbībā pēc tam, ciktāl šādi pēc stundu pasākumi uzskatāmi par mācību procesa sastāvdaļu. Tomēr jāatceras, ka arī šādā gadījumā obligāti jānorāda izmantotā darba nosaukums un autora vārds. Tādējādi attiecīgā materiāla vai uzveduma demonstrēšana ir atļauta arī viesojoties citā mācību iestādē, ciktāl tas notiek izglītības programmas īstenošanas ietvaros un personām, kas ir tieši saistītas ar šo izglītības programmas īstenošanu (audzēkņiem, skolotājiem u.tml.) bez komerciāla nolūka.

Attiecībā uz šāda materiāla izvietošanu internetā, jānorāda, ka šāda izmantošana atzīstama par darba publiskošanu⁵⁶, ar ko tiek saprasta darba padarīšana pieejamam sabiedrībai, turklāt darba padarīšana pieejamam sabiedrībai ir paveikta, dodot iespēju interaktīvi piekļūt attiecīgajam autortiesību objektam, neatkarīgi no tā, vai attiecīgajam objektam patiešām ir piekļūts⁵⁷. Šādu attiecīgā materiāla izmantošanu neviens no autora tiesību ierobežojumiem neaptver, tāpēc šādai izmantošanai jāsaņem autora piekrišana (licence).

23. Jautājums

Vai kopējot darbu, kuru sastādījis pats skolotājs, netiks pārkāpts Autortiesību likums? Kas notiek, piemēram, ar paša skolotāja sastādītu kontroldarbu? Vai šajā gadījumā darbojas princips, ka skolēns būtu tiesīgs nokopēt to un izmantot privātām vajadzībām – neizplatot nevienam, izņemot vecākus?

⁵⁶ **Autortiesību likuma 1.panta 14.apakšpunkts. Publiskošana** — jebkura darbība, ar kuru tieši vai ar attiecīgas tehniskas ierīces palīdzību darbs, izpildījums, fonogramma vai raidījums tiek padarīts pieejams sabiedrībai.

⁵⁷ 983.lpp., Walter M.M., Von Levinsky S. European Copyright Law. A Commentary. – New York: Oxford Press, 2010

Atbilde

Uz skolotāja sastādītu darbu attiecas vispārējais Autortiesību likumā noteiktais regulējums, tādējādi attiecīgā darba kopēšanai (reprogrāfiskai reproducēšanai) jāsaņem attiecīgā darba autora vai cita tiesību subjekta (gadījumā, ja skolotājs darba līgumā nodevis autora mantiskās tiesības uz darba attiecību ietvaros radītiem darbiem darba devējam) piekrišana, ja vien nav pamata atsaukties uz kādu no Autortiesību likumā paredzētajiem autora tiesību ierobežojumiem. Attiecībā uz skolotāju sastādītu darbu vienādā mērā attiecas arī vispārējais regulējums, kas paredz personas tiesības reproducēt darbu personiskai lietošanai^{58,59}. Ievērojot iepriekš minēto, secināms, ka skolēns ir tiesīgs izgatavot kopiju personiskai lietošanai, neprasot autortiesību subjekta atļauju.

⁵⁸ **Autortiesību likuma 35.panta pirmā daļa.** Bez autora piekrišanas fiziskajai personai atļauts publicētus darbus, izņemot notis, reprogrāfiski reproducēt personiskai lietošanai bez tieša vai netieša komerciāla nolūka. Darbus reprogrāfiski reproducēt fiziskās personas labā un tās personiskai lietošanai drīkst personas, kuru valdījumā vai lietošanā ir reprogrāfiskai reproducēšanai paredzētās iekārtas un kuras nodrošina šādas reproducēšanas pieejamību fiziskajām personām par maksu vai bez tās. Autori un izdevēji ir tiesīgi saņemt taisnīgu atlīdzību par reprogrāfisko reproducēšanu.

⁵⁹ **Autortiesību likuma 34.panta pirmā daļa.** Bez autora piekrišanas fiziskajai personai atļauts darbus, kas iekļauti tiesiski iegūtā filmā vai fonogrammā vai arī citā aizsargājamā darba izpausmes formā, kā arī vizuālos darbus reproducēt (tai skaitā ciparu formātā) vienā kopijā personiskai lietošanai bez tieša vai netieša komerciāla nolūka. Šādas kopijas izgatavošanā nedrīkst iesaistīt citas personas. Autori ir tiesīgi saņemt taisnīgu atlīdzību par šādas kopijas izgatavošanu (nesēja atlīdzība).